

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ
КАФЕДРА БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ**

**Залевська Корнелія Олександрівна
ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ
ЯК ОСНОВА СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ**

Спеціальність 8. 03050802 – банківська справа

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр”

Студент групи БСзм – 52
К.О. Залевська

Науковий керівник
к.е.н., доцент О. Л. Малахова

Дипломну роботу допущено
до захисту:

« ____ » _____ 2013 р.
Завідуючий кафедрою банківської справи,
доктор економічних наук, професор
О. В. Дзюблюк _____

Тернопіль – 2013

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	7
1.1. Узагальнення наукових підходів щодо поняття фінансової стійкості банків.....	7
1.2. Систематизація факторів впливу на фінансову стійкість комерційних банків.....	16
1.3. Індикатори оцінки фінансової стійкості банківської системи.....	23
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	35
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ.....	37
2.1. Методики оцінювання стійкості банківської системи.....	37
2.2. Оцінка фінансової стійкості банків в Україні	45
2.3. Аналіз фінансової стійкості банківської системи на основі індикаторів та коефіцієнтів.....	55
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	66
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	68
3.1. Системи забезпечення фінансової стійкості у розвинених країнах.....	68
3.2. Оцінка фінансової стійкості банківської системи у практиці країн світу.....	78
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	90
ВИСНОВКИ.....	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	95

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Банківська система кожної держави, незалежно від її економічної моделі та організації суспільних відносин, відіграє провідну роль у забезпеченні руху грошових потоків. Стійкий розвиток економіки, в т. ч. її важливої ланки – банківської системи, є ключовою проблемою сучасності. Нестабільність національних економік, нерівномірність економічного розвитку окремих країн, які посилюються спекулятивними операціями банків, призводять до національних банківських криз та є наслідком світових фінансових потрясінь. Розглядаючи банківську систему з точки зору виконання нею функції фінансового посередництва, можна стверджувати, що вона пов'язана з динамікою розвитку та поточним станом економіки. Досліджуючи процес стратегічного управління фінансовою стійкістю, треба враховувати, що забезпечення його ефективності потребує постійної координації методів та інструментів, що використовуються.

Наявні підходи до оцінки фінансової стійкості банків відрізняються за складом факторів, що враховуються, системою показників, які характеризують складові фінансової стійкості, пороговими значеннями показників тощо. Крім того, існуючі методики в основному призначені для самих банків і не дозволяють всім учасникам ринку на основі відкритої інформації з достатнім ступенем достовірності дати об'єктивну оцінку стійкості розвитку кожного банку та банківської системи в цілому.

Таким чином, особливої актуальності набувають дослідження методичних підходів до оцінки фінансової стійкості банків з позицій логічно - послідовного сформованого інформаційного простору. Конструктивна роль таких досліджень полягає в їх спрямованості на розробку цілісного методичного та інформаційного забезпечення оцінки фінансової стійкості банку в умовах нестабільності і ризику, пошуку можливих шляхів визначення динамічної фінансової стійкості банків. Необхідність в якісному інформаційному та методичному забезпеченні оцінки

фінансової стійкості банків визначила мету дипломного дослідження та перелік питань, що в ньому розглядаються.

Огляд літератури з теми дослідження. Проблема фінансової стійкості банків та її оцінки присвячено праці багатьох провідних зарубіжних і вітчизняних учених. Серед зарубіжних фахівців, які приділили увагу даній тематиці, можна назвати таких авторів, як: К.Дж. Барлтроп, Д.У. Блекуелл, Е. Гілл, Е.Дж. Делан, Д.С. Кидуелл, Р. Коттер, Д. МакНотон, Р.Л. Петерсон, Е. Рід, П.С. Роуз, Дж.Ф. Сінкі, І.Є. Амелін, Л.Г. Батракова, А.П. Крутов, О.І. Лаврушин, Ю.С. Масленченков, Г.С. Панова та ін., а серед вітчизняних економістів слід відмітити праці А.М. Мороза, В.М. Кочеткова, А.А. Пересади, А.О. Єпіфанова, І.В. Сала, В.В. Вітлінського, М.І. Савлука, В.В. Коваленко, О.Й. Шевцової, А.М. Герасимовича, О.М. Тридіда, І.М. Чмутової та інших.

Вивчення праць вказаних науковців дозволяє ґрунтовно підійти до дослідження сутності поставленого наукового завдання, а також виявити питання, що залишаються невирішеними.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломного дослідження є поглиблення теоретичних положень інформаційного та методичного забезпечення оцінки фінансової стійкості банків, а також розробка методичних підходів до оцінки фінансової стійкості банків на основі комплексного підходу з урахуванням впливу внутрішніх та зовнішніх факторів.

Реалізація поставленої мети обумовила необхідність вирішення в роботі наступних завдань:

- визначити сутність фінансової стійкості банківської системи з позиції можливості її оцінки;
- узагальнити існуючі підходи до елементів системи оцінки фінансової стійкості банку;
- проаналізувати та виявити недоліки в існуючих методиках оцінки фінансової стійкості банку з позиції кількості та якості показників, їх достатності для врахування всіх факторів фінансової стійкості;

- • обґрунтувати пропозиції щодо підвищення фінансової стійкості банків шляхом використання сучасних методів та інструментів менеджменту.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є забезпечення фінансової стійкості банків в умовах поткризового періоду.

Предметом дослідження є інформаційне та методичне забезпечення оцінки фінансової стійкості банків в сучасних умовах розвитку банківської системи України.

Методи дослідження. У роботі використані загальнонаукові методи емпіричного та теоретичного дослідження, зокрема: аналізу і синтезу; узагальнення; системного аналізу; монографічного; методи статистичного аналізу; методи порівняння, групування та графічний метод.

Інформаційна база роботи заснована на використанні законодавчих та нормативних актів Верховної Ради України і Національного банку України, офіційних матеріалів Державного комітету статистики України, монографії та науково-аналітичні статті вітчизняних та зарубіжних авторів, матеріали міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференцій. Для безпосереднього аналізу функціонування банків використано офіційні дані Національного банку України, Асоціації українських банків, Державного комітету статистики.

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні теоретичних засад забезпечення фінансовою стійкістю банківської системи та основних шляхів її зміцнення в умовах ринкової економіки, а саме:

- на основі узагальнення теоретичних підходів сформульовано визначення дефініції фінансова стійкість банку, а саме – це якісна динамічна характеристика окремого банку як складового елемента банківської системи, яка забезпечує необхідне та достатнє для досягнення поставленої мети кількісне і якісне співвідношення ресурсів, незважаючи на вплив внутрішніх й зовнішніх факторів. Дане визначення поєднує в собі макро- і мікроекономічні аспекти функціонування системи під впливом різноманітних факторів та одночасно враховує параметр певного співвідношення (набору) показників;

- виокремлено загальні сутнісні ознаки поняття «фінансова стійкість банків»: об'єктом є необхідне та достатнє для досягнення поставленої мети кількісне та якісне співвідношення ресурсів; предметом виступає фактичний стан виконання встановлених нормативів та індикаторів; мета полягає у забезпеченні виконання властивих функцій на заданому рівні незалежно від впливу зовнішніх і внутрішніх факторів; функціями є нормативна, контрольна, стимулююча та узагальнююча;

- встановлено, що визначення та систематизація впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на фінансову стійкість банків дозволить виявити кількісну залежність від факторів, що формують фінансову стійкість; виявити проблемні місця функціонування конкретного банку; вчасно приймати рішення стосовно напрямків поліпшення фінансової стійкості банків;

- розмежовано індикатори оцінки фінансової стійкості банківської системи на показники двох рівнів: 1) I рівень базується на показниках, які характеризують вплив банківської системи на економічне зростання в державі і, навпаки, вплив останніх, на фінансову стійкість банківської системи України; 2) індикатори II рівня дозволяють оцінити вплив монетарних інструментів на фінансову стійкість банківської системи;

Практичне значення роботи полягає у тому, що її результати можуть використовуватися для прийняття оптимальних фінансових рішень на рівні комерційного банку та на рівні центрального банку з метою забезпечення фінансової стійкості банківського сектора України.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, 3-х розділів, висновку, списку використаних джерел.

Повний обсяг дипломної роботи – 105 сторінок, у тому числі на 31 із них розміщено 12 таблиць, 14 ілюстрацій, список використаних джерел зі 107 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

1.1. Узагальнення наукових підходів щодо поняття фінансової стійкості банків

На сучасному етапі розвитку банківської системи України, яка обумовлена посткризовими факторами, особливої актуальності набуває управління фінансовою стійкістю банку.

Аналіз наукових праць [58; 13; 17; 22; 52; 95] показує, що авторами вирішувалися ті задачі, яких потребував на той час рівень розвитку теорії та практики. У той же час, узагальнення та аналіз опублікованих за даною проблематикою робіт дозволили зробити висновок про те, що питання з формування концептуальних і методичних підходів щодо визначення фінансової стійкості банку недостатньо розроблені як у науковому, так і в організаційно-практичному аспектах. Дослідження носять уривковий, не узагальнений характер, немає єдиного підходу до визначення сутності фінансової стійкості та особливостей впливу його параметрів регулювання на кінцеву результативність функціонування банку. Систематизація і узагальнення публікацій стосовно цієї проблеми показує, що дослідження не містять науково-методичних і практичних розробок: часто відображають тільки авторські погляди, які склалися ще при адміністративно-командній системі управління, або є перекладами зарубіжних досліджень і методик і не відповідають потребам ринкової економіки, в умовах якої працюють банківські установи.

А отже, не мають і чітко визначених напрямів, стратегій з підвищення фінансової стійкості банку.

Фінансова стійкість є багатогранним поняттям, тому його правильна формалізація потребує детального аналізу. Перш за все потрібно зазначити, що економічний зміст понять «стабільність банківської системи» та «стійкість банку»

в дослідженні надалі базується на школі Університету банківської справи Національного банку України «Банківництво в системі сталого розвитку» [8; 58]. Зміст поняття «фінансова стійкість» представимо на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Загальні сутнісні ознаки поняття «фінансова стійкість банків»

Для розв'язання поставленої мети дослідження були проведені такі процедури:

По-перше, проаналізовані джерела для розуміння внутрішньої економічної архітектури цього терміна (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Аналіз дефініцій «фінансова стійкість»

Джерело	Визначення поняття «фінансова стійкість»	Коментар
Вітлінський В.[13]	Ймовірність того, що фінансові можливості банку протягом певного часу будуть відповідати певним критеріям	Не дає цілісного уявлення про поняття, враховує фактор часу
Вовк В. Я. [14]	Є макроекономічною характеристикою усієї банківської системи та окремого банку як складового елемента даної системи	Виражає тільки голографічність поняття, концентрує увагу на принципі фрактальності та організаційному аспекті
Водоп'янова Н. О. [17]	Певний стан структури активів і пасивів банку, що впливає на платоспроможність банку	Є інертним, розкриває тільки структурну складову

Продовження табл. 1.1.

Глушко О. В. [20]	Необхідне та достатнє для досягнення поставленої мети кількісне і якісне співвідношення ресурсів установи	Визначення розкриває тільки структурну складову, концентрує увагу на кінцевому результаті функціонування
Довгань Ж. М. [22]	Спроможність банківської системи подолати кризові ситуації у різних сферах і подовжувати функціонування, не викликаючи при цьому необхідності в економічних агентів радикально змінювати свої цілі ізавдання щодо клієнтів навіть в умовах істотно негативних наслідків	Визначення включає адитивний аспект, має негативність сприйняття
Єфремова Н. Ф. [24]	Показник, який відображає фінансовий стан банківської установи в існуючому середовищі	Є інертним стосовно досліджуваного поняття
Карчева Г. Т. [30]	Спроможність банку виконувати властиві йому функції на заданому рівні незалежно від впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, які перешкоджають їх здійсненню	Більшою мірою виражає відособленість поняття, немає розкриття внутрішньої архітектури розуміння фінансової стійкості, виражає негативність сприйняття
Кобринь С.С. [33]	Якісна характеристика його фінансового стану, який відзначається достатністю, збалансованістю та оптимальним співвідношенням фінансових ресурсів та активів за умов підтримання на достатньому рівні ліквідності й платоспроможності, зростання прибутку та мінімізації ризиків, який здатний витримати непередбачені втрати та зберегти ефективність функціонування	Централізує увагу лише на певному наборі показників, враховує фактор часу та критеріальний аналіз
Крейнина М.Н. [43]	Одна з характеристик відповідності структури джерел фінансування структурі активів, яка визначається на основі	Визначення розкриває тільки структурну складову, розкриває внутрішню архітектуру розуміння фінансової стійкості
Масленченков Ю.С. [52]	Характеризує стан кредитної установи в ринковому середовищі, яке забезпечує цілеспрямованість його руху в сьогоденні і прогнозній перспективі. Залежить від відповідності господарської діяльності нормативним узагальнюючим показникам, що синтезують характеристики економічних складових стійкості	Враховує всі важливі ознаки поняття
Пантелеєв О. П. [72]	Своєрідне перевищення доходів над витратами. Ознакою фінансової стійкості насамперед є стабільність джерел доходу банку	Визначення концентрує увагу на внутрішній архітектурі розуміння фінансової стійкості
Рисін В. В. [87]	Є важливою характеристикою функціонування банківської системи. Досягти цієї якісної характеристики неможливо без забезпечення стійкості кожного окремого банку, що, у свою чергу, залежить від економічної стабільності в державі	Визначення включає тільки голографічну складову поняття, враховує системний підхід до визначення поняття та принцип фрактальності
Святко С. А. [89]	Складова характеристика фінансової стабільності його надійності, показниками якої є капітальна стійкість, ліквідність, прибутковість та ризик банку	Визначення розглядає поняття тільки з боку відповідності певним показникам, враховує критеріальний аналіз

Продовження табл. 1.1.

Склеповий І. Є. [90]	Динамічна інтегральна характеристика спроможності банку як системи трансформування ресурсів і ризиків повноцінно (з максимальною ефективністю та мінімальним ризиком) ви-конувати свої функції, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища	Визначення включає адаптивність поняття та враховує організаційний аспект
Смоляк В. А. [91]	Складова характеристика фінансової стабільності, його надійності, показниками якої, у свою чергу є капітальна стійкість, ліквідність, прибутковість та ризик банку	Визначення має відособлений характер, концентрує увагу на критеріальному аналізі
Ткачова А. В. [95]	Стан фінансів суб'єкта фінансово-господарської діяльності, що характеризується певним набором показників	Не розкривається природа виникнення фінансової стійкості, має інертний характер
Шиллер Р. І. [101]	Виражає узагальнюючу результативність усіх складових його стійкості і вимірюється системою показників, насамперед, обсягом і структурою власних ресурсів, рівнем прибутковості, нормою прибутку на власний капітал, встановленими показниками ліквідності, мультиплікативною ефективністю власного капіталу, обсягом створеної доданої вартості тощо	Визначення розглядає поняття у відповідності до певного набору показників
Ямкова Ю. А. [104]	Динамічна інтегральна характеристика спроможності банку виконувати свої функції, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища	Має динамічний характер містить функціональну складову
Волкова В. В. [18]	Динамічна характеристика банку, яка визначає його здатність витримувати вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища та виконувати свої функції протягом безперервного терміну дії	Має динамічний характер враховує загальноекономічний стан
Левицький В. В. [47]	Якісна характеристика спроможності комерційного банку стабільно функціонувати під впливом внутрішніх й зовнішніх факторів	Має динамічний характер містить функціональну складову, не розкрито сутності поняття

По-друге, проаналізувавши визначення згрупуємо їх за підходами (табл. 1.2).

Таблиця 1.2.

Наукові підходи до визначення фінансової стійкості

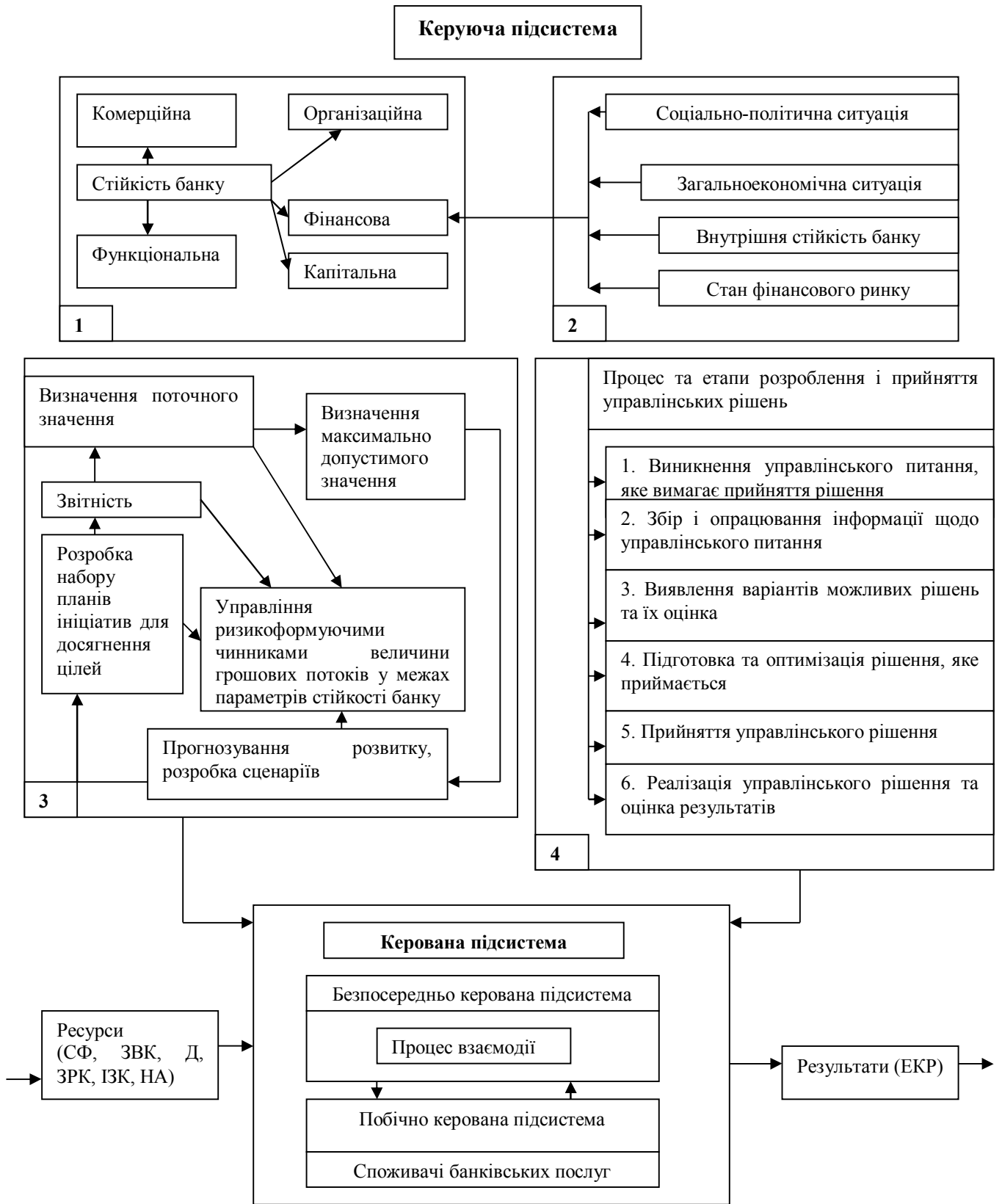
Ознаки	I підхід (організаційний)	II підхід (нормативно-індексний)
1. Інертність	[17; 24; 95]	
2. Динамічність	[52;104; 18; 47]	
3. Кінцева результативність функціонування	[87.]	[13; 20; 22; 33.; 52; . 72]
4. Негативність сприйняття	[22; 30]	[30]
5. Принцип фрактальності	[14; 87]	
6. Спосіб взаємодії	[14; 87; 90]	
7. Критеріальний аналіз		[13; 17.; 24; 30; 33; 43; 52; 72; 89; 91; 95.; 101]

По-третє, сформулювати визначення даної дефініції: фінансова стійкість банку – це якісна динамічна характеристика окремого банку як складового елемента банківської системи, яка забезпечує необхідне та достатнє для досягнення поставленої мети кількісне і якісне співвідношення ресурсів, незважаючи на вплив внутрішніх й зовнішніх факторів. Дане визначення поєднує в собі макро- і мікроекономічні аспекти функціонування системи під впливом різноманітних факторів та одночасно враховує параметр певного співвідношення (набору) показників, що, у свою чергу, дає більш широке та правильніше розуміння досліджуваного поняття.

Ключовим аспектом забезпечення фінансової стабільності банківської системи є фінансова стійкість кожного окремо банку, тому на перший план виходять організаційно функціональні засади капіталізації банку. Бо саме необхідний обсяг капіталу банку зумовлює вирішення проблеми, пов'язаної з недостатністю у фінансово-кредитних установ ресурсної бази. Щоб краще це висвітлити, скористаємося схемою (рис. 1.2.).

Наведена схема складається з двох основних елементів: керуюча підсистема та керована підсистема. Керуюча підсистема, у свою чергу, складається з чотирьох взаємопов'язаних блоків: 1) елементи стійкості банку; 2) група чинників, що впливають на фінансову стійкість банку; 3) елементи GAP аналізу грошових потоків банку; 4) етапи щодо розроблення та прийняття управлінських рішень ризик менеджментом банку. Отже, характерною рисою діяльності банку є формування його капіталу у фінансовій формі, тому є всі підстави розглядати ці два елементи об'єднано як фінансову стійкість банку.

Керуюча підсистема формує керуючі впливи і відповідно є суб'єктом управління, а керована підсистема (об'єкт управління) – підсистема, що випробує на собі керуючі впливи і виконує управлінські команди. Об'єкт управління – це те, на що спрямовано управлінський вплив. До завдання керованої підсистеми безпосередньо входить організація передумов для створення та розвитку всередині суб'єкта господарювання основних функцій стратегічного, тактичного та фінансового менеджменту.

Рис. 1.2. Організаційні засади забезпечення фінансової стійкості банку з точки зору його капіталізації

Керована підсистема складається з двох підсистем: безпосередньо керованої і побічно керованої. Безпосередньо керована підсистема містить у собі процес взаємодії банку з контрагентом. Входом в цю підсистему є ресурси, необхідні для розробки і просування послуг банку на ринку (СФ – статутний фонд, ЗВК – залишки власних коштів, Д – депозити, ЗРК – залишки на рахунках клієнтів, ІЗК – інші залучені кошти, НА – вартість будівлі банку, обладнання та інших низько ліквідних активів), а виходом – результат у вигляді довгострокових, взаємовигідних партнерських відносин з контрагентом банку (ЕКР – ефективні кредитні ресурси). Побічно керована підсистема містить у собі дві частини: безпосереднього контрагента банку та підсистему, що впливає на ці взаємини, та містить у собі ті елементи маркетингового середовища, які впливають як на вибір суб'єкта господарювання, так і на діяльність банку. Оскільки комерційні банки повинні депонувати на резервному рахунку в Національному банку 10% залучених коштів, то розмір коштів, які підлягають депонуванню, розраховується виходячи із залишків залучених коштів на 1-е число кожного місяця. У такому випадку стає нагальним застосування механізму керування ліквідністю і дохідністю здійснюваних банком активних операцій. Для цього можна скористатися такою формулою, яка допоможе розрахувати обсяг ефективних кредитних ресурсів банку [40, с.153]:

$$\text{ЕКР} = \text{СФ} + \text{ЗВК} + \text{Д} + \text{ЗРК} + \text{ІЗК} - \text{НА} - 0,1 \cdot (\text{Д} + \text{ЗРК}) - 0,3 \cdot \text{ЗРК} - 0,1 (\text{Д} + \text{ЗРК}) - 0,3 \cdot \text{ЗРК} \dots\dots\dots(1.1.)$$

Наведений розрахунок допоможе визначити нормативний розподіл використовуваних кредитних ресурсів і використання кредитних вкладів.

Стійкість вітчизняної банківської системи, на наш погляд, також можна охарактеризувати через дотримання порогових значень індикаторів фінансової безпеки та фактичний стан виконання вітчизняними банківськими установами встановлених НБУ нормативів. Невиконання нормативів є індикатором потенційної загрози втрати ліквідності та платоспроможності банків.

Стосовно цього слід зазначити, що Національним банком України було впроваджено новий норматив достатності коштів для виконання зобов'язань перед вкладниками і кредиторами. З наступного року банки не зможуть бути винні своїм кредиторам суму більшу, ніж десятикратний розмір їх регулятивного капіталу [62].

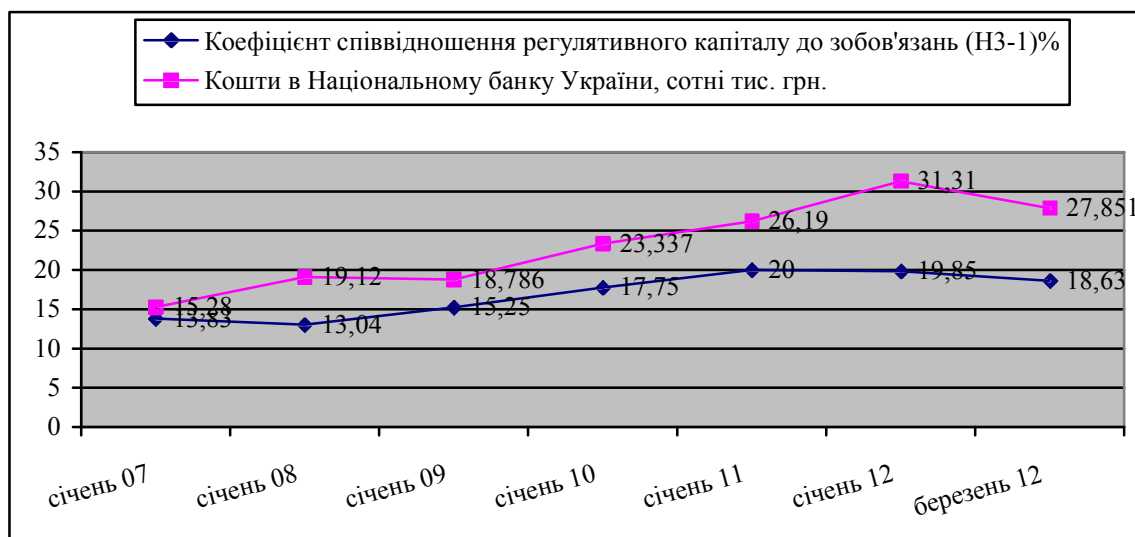
Так, НБУ постановою № 479 [82] вніс зміни до [83] згідно з якими з 1 січня 2013 р. в Україні банки почнуть розраховувати новий коефіцієнт співвідношення регулятивного капіталу до зобов'язань – НЗ-1.

«Він визначає достатність власних коштів банку для виконання зобов'язань перед вкладниками і кредиторами», – йдеться в постанові Національного банку № 479. У НБУ відзначають, що банки повинні привести норматив НЗ-1 до значення не менше 10% від регулятивного капіталу до 1 січня 2013 р., після чого до порушників будуть застосовуватися санкції. Виходячи з цього можна припустити, що НБУ намагається перекрити можливості виведення капіталу з банків на тлі активного залучення ними депозитів населення. У рамках дослідження було проведено розрахунок нового нормативу достатності коштів для виконання зобов'язань перед вкладниками і кредиторами на основі щорічних показників діяльності банків України [69].

Для розрахунку нового нормативу були використані показники регулятивного капіталу та зобов'язань банків. На основі даних за 2007 – 2012 рр. було побудовано графік виконання нового нормативу банками за минулі та теперішній роки та графік показника коштів банків у Національному банку України (рис. 1.3.).

Як видно з графіку, коефіцієнт співвідношення регулятивного капіталу до зобов'язань банку впродовж досліджуваного терміну жодного разу не порушував нормативного значення. У період з 2008 по 2011 рр. простежується позитивна тенденція до постійного перевиконання банками майбутнього нормативу. Лише в період 2012 р. помітна тенденція до зниження банками співвідношення регулятивного капіталу до зобов'язань.

Простежуючи взаємозв'язок між новим нормативом і показником коштів банків у Національному банку України, був розрахований коефіцієнт кореляції, значення якого склало 0,92, що свідчить про дуже тісний зв'язок між ознаками [69].

Рис. 1.3. Взаємозв'язок нормативу НЗ-1 з показником коштів банків у НБУ

Таким чином, можна констатувати, що новий коефіцієнт співвідношення регулятивного капіталу до зобов'язань не тільки може забезпечити перекриття можливості виведення капіталу з банків на тлі активного залучення ними депозитів населення, а й допоможе спрогнозувати стан коштів банків у Національному банку України. Оскільки банки до 1 січня 2013 року мають привести новий коефіцієнт у нормативне значення 10%, то за допомогою встановленого зв'язку між ознаками можна прогнозувати відповідне зменшення коштів банків у Національному банку України. Даний прогноз, через забезпечення внутрішньобанківського менеджменту додатковою інформацією, у свою чергу, має сприяти підвищенню фінансової стійкості банків і, відповідно банківської системи України.

1.2. Систематизація факторів впливу на фінансову стійкість комерційних банків

Як зазначалося у п.1.1. даного наукового дослідження, спроможність банківської системи здійснювати свою діяльність, її місце і роль у процесах економічних перетворень значною мірою залежить від стану фінансової стійкості банків. Фінансова стійкість є не лише основою стабільної банківської системи, а й важливою економічною категорією, оскільки відсутність або низький рівень фінансової стійкості будь-якого суб'єкта господарювання, в тому числі і комерційного банку, веде до його неплатоспроможності й, у кінцевому результаті - до банкрутства. За таких умов управління фінансовою стійкістю комерційного банку набуває важливого значення.

Стійкість комерційного банку залежить від великої кількості факторів, які визначають можливість його нормального функціонування і мають розглядатися як єдина система [93, с. 29]. В економічній літературі зустрічається така загальна класифікація факторів: за місцем виникнення - зовнішні і внутрішні; за важливістю результату - основні і другорядні; за структурою - прості і складні; за часом дії - постійні і тимчасові.

Найбільш повною є класифікація за місцем виникнення відповідних факторів. Проте зазначимо, що разом з тим вона є і предметом суперечливих поглядів вчених. Адже відповідних факторів існує дуже велика кількість і тому постає завдання виділити основні з них, ті, що справляють найбільший вплив на фінансову стійкість банку (рис 1.4.).

В.С. Марцин виділяє серед таких внутрішніх факторів наступні: галузева належність суб'єкта господарювання; структура банківських продуктів чи послуг; розмір оплаченого статутного капіталу; величина і структура витрат, їхня динаміка порівняно з грошовими доходами; склад майна і фінансових ресурсів.

До зовнішніх чинників, що впливають на фінансову стійкість банку він відносить: економічні умови господарювання; економічну й фінансово-кредитну

політику законодавчої і виконавчої влади України; соціальну ситуацію в суспільстві тощо [51, с. 26].

Рис.1.4. Класифікація чинників, які впливають на фінансову стійкість банківської системи [35, с. 236]

Г.Р. Балянт серед важливих факторів, що впливають на фінансову стійкість комерційного банку виділяє такі: рівень капіталізації банку; якість активів та зобов'язань; платоспроможність банківської установи; рівень прибутковості [7, с. 14].

Кривенко Л.В. та Лук'янець О.В. до внутрішніх факторів включають достатність капіталу, якість його активів, рівень управління, ліквідність балансу банку, платоспроможність. До зовнішніх факторів вони відносять такі як стан економіки, соціальну та політичну стабільність, стан грошового ринку, кредитну, процентну і валютну політику НБУ [44, с.108].

Схожу позицію щодо визначення чинників впливу на рівень фінансової стійкості комерційного банку займає і Макєєва І.В. Проте, серед зовнішніх

чинників, окрім названих, вона виділяє інвестиційний клімат, стан платіжного балансу країни і рівень дефіциту державного бюджету, податкову політику [50].

Більш розширенні класифікації факторів впливу на фінансову стійкість пропонують Кочетков В.М. та Кушнір К.О. Зокрема, Кочетков В.М. пропонує виділити серед екзогенних факторів економічні, соціально-політичні та фінансові. К.О. Кушнір до зовнішніх чинників пропонує віднести загальноекономічні умови діяльності банків, державно-правовий механізм, дієвість законодавчої бази і рівень її розвитку, ступінь правової і нормативної забезпеченості банківської діяльності, стан політичної ситуації, стан грошового обігу, ступінь розвиненості банківської зовнішньої інфраструктури [46, с. 39].

На думку В. Рисіна на зменшення рівня фінансової стійкості банків можуть впливати наступні фактори: зниження якості банківських активів; втрата довіри з боку вкладників, що підтверджується фактом відтоку депозитних коштів; зниження ліквідності; зменшення капіталізації банків; скорочення ресурсної бази банків; зростання процентних ставок; збільшення обсягів неповернутих валютних кредитів; складнощі із залученням нових інвестицій, зумовлені кризовими явищами на європейських фінансових ринках та зниженням кредитних рейтингів значної частини українських банків [94, с. 62].

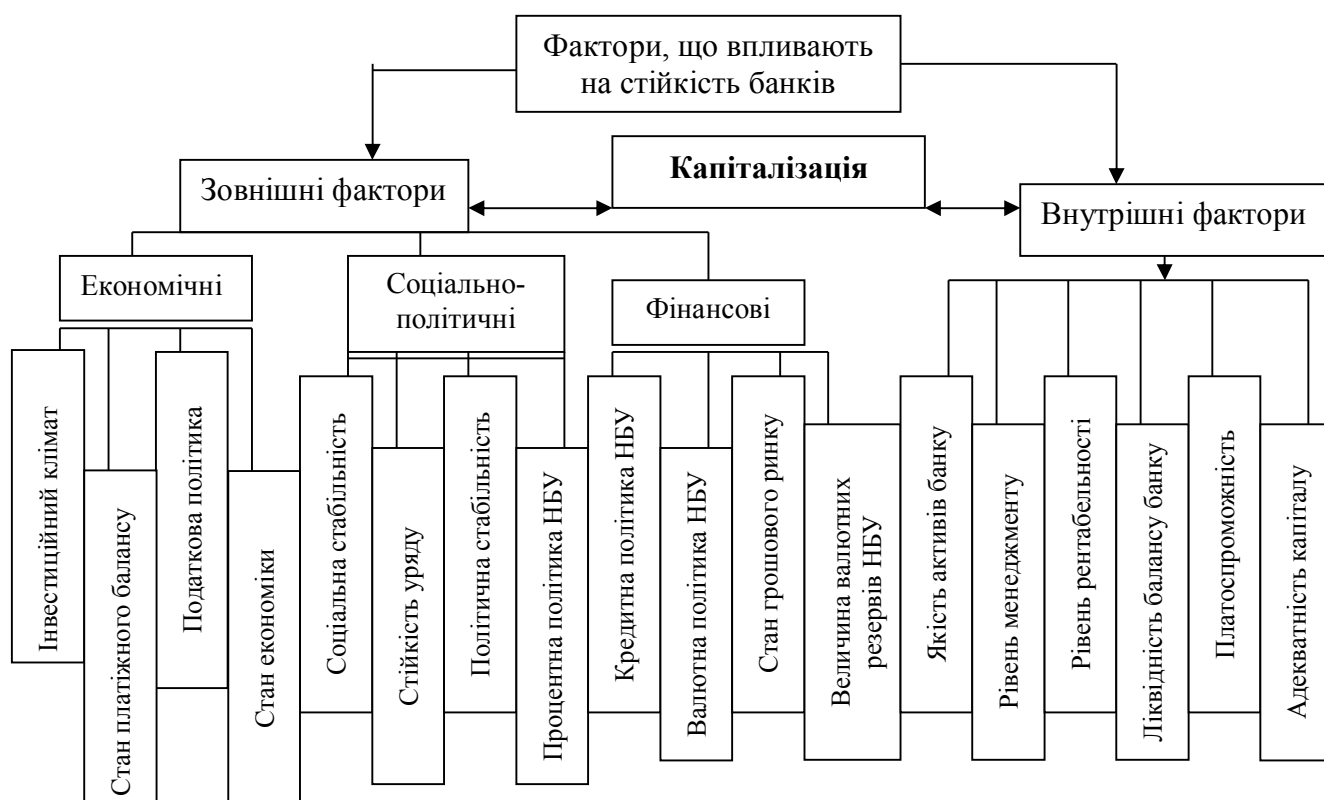
До зазначених факторів В.В. Коваленко додає наступні: високі ризики кредитування, що зумовлені неефективною структурою економіки; залежність банківської системи від фінансового стану підприємств-позичальників; зростання ризиків, пов'язаних із фондовим ринком і динамікою цін на окремих сегментах фінансового ринку; проблеми з поверненням зовнішніх запозичень, які активно залучалися в попередні роки; рівень капітальної бази банківської системи та досить низька якість ресурсів; проблеми рефінансування банків; політичне втручання в діяльність банківської системи [38, с.123].

Різноманітність факторів, що впливають на формування стійкості банку, різниця в характері, напрямках і формах їх виявлення викликають необхідність їх систематизації та узагальнення.

При цьому така систематизація є доцільною і виступає методологічним інструментом для дослідження фінансової стійкості; може бути методологічною основою для виявлення кількісних залежностей від факторів, що її формують, і побудови прогнозу розвитку; враховує такі фактори, які є необхідними під час розроблення конкретних пропозицій стосовно напрямків поліпшення фінансової стійкості банків.

Наведені фактори є загальними для всіх банків й істотно впливають на досягнення ними стану фінансової стійкості.

З рисунку 1.5. видно, що зовнішні фактори поділяються на економічні, соціально-політичні та фінансові.

Рис. 1.5. Фактори, що впливають на фінансову стійкість банків

Внутрішні чинники пропонується розділити на три групи:

- організаційні чинники: стан банківського менеджменту, здатність до інновацій, змін, внутрішня структура управління, стан внутрішнього контролю та ефективність системи управління банківськими ризиками;

- технологічні чинники: рівень технічної оснащеності засобами автоматизації і обчислювальної техніки, а також орієнтація на розвиток сучасних банківських технологій, потреби ринку в нових банківських продуктах;

- економічні чинники: достатність капіталу, якість активів та пасивів, рентабельність і ліквідність [46, с. 40].

І.М. Парасій-Вергуненко пропонує до зовнішніх факторів, які впливають на фінансову стабільність як окремого банку, так і банківської системи в цілому, віднести: стійкість національної валюти; упорядкованість державних фінансів, поєднана з відсутнім або невеликим бюджетним дефіцитом; низький рівень інфляції; довіра громадян до кредитно-фінансової системи країни; незначні обсяги відпливу капіталу за кордон; сприятливий інвестиційний клімат за наявності джерел для довгострокового кредитування.

До внутрішніх факторів, які впливають на стабільність банку, пропонується віднести наступні:

- 1) якість менеджменту, пов'язана з грамотним розподілом праці, правильною кредитною та дисконтною політикою банку;
- 2) стратегію банку;
- 3) ефективний банківський маркетинг; дотриманням існуючих економічних нормативів, установлених НБУ;
- 4) дотримання чинного законодавства;
- 5) професійні якості керівництва банку тощо.

На нашу думку, найважливішими ендогенними (внутрішніми) факторами, що впливають на рівень фінансової стійкості комерційного банку є: структура банківських продуктів чи послуг; величина і структура витрат; склад фінансових ресурсів; достатність капіталу; якість активів та зобов'язань; платоспроможність банківської установи; рівень рентабельності; рівень управління; здатність до

інновацій; технічна оснащеність; забезпеченість технологіями; стан внутрішнього контролю.

Тоді як серед екзогенних (зовнішніх) вважаємо доцільним виділити: економічні умови господарювання; соціальну ситуацію в суспільстві; політичну стабільність; стан грошового ринку; кредитну і процентну політику НБУ; ефективність валютної політики; податкову політику; інвестиційний клімат; ступінь досконалості законодавства, що стосується банківської сфери.

Доцільним також вважаємо також розподіл екзогенних та ендогенних чинників на самостійні групи. А саме екзогенні чинники розділимо на економічні, соціально-політичні та фінансові. В свою чергу ендогенні чинники розділені на організаційні, технологічні та економічні чинники.

Такий розподіл, на нашу думку, дасть змогу детальніше оцінити вплив відповідних чинників, дослідити їх природу та походження, і в результаті, знизити або взагалі нейтралізувати їх вплив на фінансову стійкість комерційного банку.

Платоспроможність є однією з головних умов фінансової стійкості комерційного банку, що впливає на його можливість виконання функції, зокрема грошово-кредитного посередництва (з точки зору виконання платежів за дорученням клієнтів, а також враховувати процес забезпечення необхідної грошової маси). Отже, платоспроможність обумовлює можливість банку оплатити вимоги за прийнятими раніше зобов'язаннями.

Якість активів характеризується шляхом визначення дохідності активів, рівня ризику, частки працюючих активів, частки непрацюючих та неприбуткових активів. Чим оптимальніші відповідні значення показників - тим вищий рівень фінансової стійкості. В умовах підвищення банківської конкуренції виникають певні труднощі щодо залучення коштів банками. Тому на сьогодні важливим чинником впливу на фінансову стійкість комерційного банку виступає і якість зобов'язань, яка оцінюється стабільністю поповнення ресурсної бази, вартістю залучених коштів, чутливістю до змін процентних ставок.

Слід зазначити також, що і організаційні і технологічні чинники справляють значний вплив на рівень фінансової стійкості комерційного банку, адже саме вони дозволяють банку здійснювати його ефективну діяльність.

За останні роки становище і умови діяльності банків істотно змінилися. Відносна нестабільність курсу національної грошової одиниці, інфляція спонукають банки забезпечувати прибутковість за рахунок розширення обсягу банківських операцій та послуг. Разом з тим вони не мають можливості ефективно вкладати кредитні ресурси у сферу реального виробництва у зв'язку з його низькою рентабельністю, тому банківська діяльність продовжує залишатися ризиковою.

На сьогодні загальний капітал банківської системи країни, за розрахунками, становить 4,9% офіційного валового внутрішнього продукту (для порівняння: у країнах Центральної та Східної Європи цей показник становить близько 40%). Загальні депозити на душу населення в Україні дорівнюють лише 48 дол. США (в Росії – 306, Естонії – 796, Польщі – 1318, Чехії – 3198 дол. США).

Лише приблизно 75% банків функціонують у відносно нормальному режимі, спостерігається стійка тенденція до зниження прибутковості робочих активів у цілому по банківській системі. Питома вага проблемних (прострочених та сумнівних) кредитів і сьогодні залишається значною і складає 4,5% [69].

Зокрема, фінансова стійкість повинна бути не лише короточасним досягненнями банків, а й стратегією їхнього розвитку. Належний рівень фінансової стійкості банків є відображенням їх високоефективного функціонування, достатнього нарощування фінансових ресурсів та раціонального управління ними.

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене можна сказати, що визначення та систематизація впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на фінансову стійкість банків дозволить виявити кількісну залежність від факторів, що формують фінансову стійкість; виявити проблемні місця функціонування конкретного банку; вчасно приймати рішення стосовно напрямків поліпшення фінансової стійкості банків.

Вдале дослідження і врахування вищезазначених факторів дозволить забезпечити ефективне та стійке функціонування банківської системи України, збільшити прибутковість банків та досягти мінімізації ризиків.

1.3. Індикатори оцінки фінансової стійкості банківської системи

Розглядаючи банківську систему з точки зору виконання нею функції фінансового посередництва можна стверджувати, що вона пов'язана з динамікою розвитку і поточним станом економіки. Досліджуючи процес управління фінансовою стійкістю слід враховувати, що забезпечення його ефективного функціонування не є явищем статичним, а тому потребує постійної координації методів і інструментів, які використовуються.

Управління фінансовою стійкістю банківської системи входить до складу фінансової безпеки держави через реалізацію грошово-кредитної безпеки. Зазначене, можна прослідкувати на основі розгляду систем індикаторів, які пропонують різні науковці.

Так, О.І. Барановський зазначає, що «фінансові індикатори характеризують тенденції розвитку фінансової та грошово-кредитної системи держави, що склалася, з точки зору її відповідності вимогам економічної безпеки держави [8, с. 90].

У працях С.В. Науменкової та С.В. Міщенко обґрунтована система індикаторів стабільності функціонування фінансового сектору в умовах формування нової фінансової архітектури з урахуванням вимог Міжнародного валютного фонду, а також запропоновані показники оцінки впливу стабільності функціонування грошово-кредитної сфери на економічну безпеку країни [61, с. 268].

У наукових дослідженнях В. Шлемко і І. Бінько визначено необхідність активно використовувати моніторингові дослідження в системі фінансової безпеки відносно тенденцій у змінах величини відповідних індикаторів. До сукупності таких індикаторів автори відносять: зокрема: рівень монетизації ВВП;

ступінь доларизації національної економіки; швидкість обігу готівки; відсоткова ставка за банківськими кредитами; ставка рефінансування НБУ; відношення суми валових міжнародних резервів НБУ до загальної суми річного імпорту; валютний курс; питома вага довгострокових банківських кредитів у загальному обсязі наданих кредитів [102,с.48].

Значну сукупність індикаторів фінансової безпеки, яка дає змогу характеризувати її стан у статиці і динаміці, запропоновано М.М. Єрмошенком [26, с.56].

За дослідженнями фахівців МВФ, Світового банку та центральних банків окремих країн світу, індикатори фінансової стійкості поділяють на дві взаємодоповнювані групи: кількісні, які базуються на розрахунках, та якісні, що базуються на експертних оцінках.

Моніторинг та аналіз індикаторів дозволяють сформулювати висновки про існуючі показники та ймовірність виникнення відхилень розвитку банківської системи, розробити пропозиції щодо застосування інструментів управління банківським сектором. Чутливість індикаторів фінансової стійкості до впливу зовнішніх і внутрішніх чинників визначається за допомогою стрес-тестування.

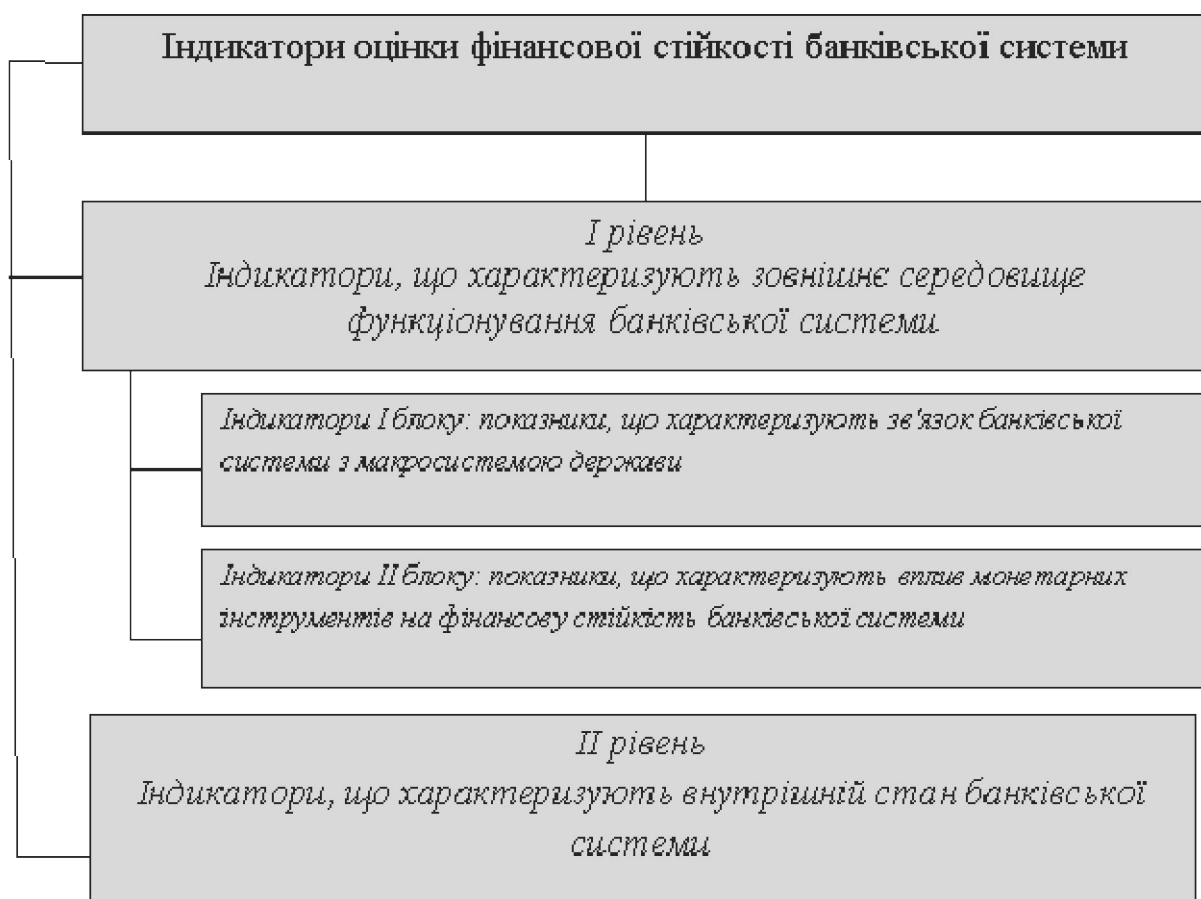
Відповідно до підходу МВФ, під загальносистемним стрес-тестом розуміється комплекс аналітичних інструментів, що застосовуються з метою визначення ключових ризиків фінансово-економічної системи шляхом отримання цифрової оцінки впливу надзвичайних, але цілком вірогідних, чинників як на фінансову систему загалом, так і на окремі сектори та ринки. Як зазначено Комітетом з проблем світової фінансової системи, тести оцінюють вплив певної надзвичайної ситуації на фінансову систему, а не вірогідність появи цієї ситуації. Таким чином, у результаті стрес-тестування можна отримати прогнозну інформацію щодо фінансових втрат банківської системи від впливів різноманітних чинників [44, с. 110].

Організаційна схема проведення стрес-тестування у фінансово-кредитній установі охоплює широке коло питань послідовного збору інформації, перевірки її достовірності й актуальності, вивчення світового досвіду, аналізу кредитного і

торгівельного портфелів та ідентифікації ризиків, вибору варіантів і моделей тестування, моделювання, кількісного та якісного аналізу ризиків, розроблення відповідної політики в галузі управління ризиками та визначення конкретних параметрів і заходів. Тому такий метод управління може бути реалізований лише у великих фінансових установах, де добре налагоджено аналітичну роботу.

В цілому, можна стверджувати, що індикатори фінансової стійкості банківської системи входять до складу загальної оцінки рівня фінансової безпеки держави [39, с. 117]. На наш погляд, індикатори оцінки фінансової стійкості банківської системи доцільно представити показниками двох рівнів (рис.1.6).

Рис. 1.6. Індикатори оцінки фінансової стійкості банківської системи

Якщо розглядати індикатори I рівня, то слід пам'ятати, що їх оцінка базується на показниках, які характеризують вплив банківської системи на

економічне зростання в державі і, навпаки, вплив останніх, на фінансову стійкість банківської системи України, а саме: показники, що характеризують інфляційний процес, показники, що оцінюють ВВП, показники, що характеризують місце банків у макросередовищі.

Індикатори II рівня дозволяють оцінити вплив монетарних інструментів на фінансову стійкість банківської системи: показники монетизації, показники, що характеризують рівень і умови рефінансування банків, показники, що характеризують ефективність валютної політики.

Таким чином, можна стверджувати, що індикатори фінансової стійкості входять до складу загальної оцінки рівня фінансової безпеки держави. З огляду на зазначене система індикаторів фінансової стійкості банківської системи крім моніторингу фінансово-економічного стану банківських установ повинна передбачати аналіз макроекономічного середовища та взаємозв'язок останнього й міжнародних фінансових ринків.

Основою оцінювання фінансової стійкості банківської системи виступає інформаційна база. Це множина показників: макроекономічних, агрегованих фінансових звітів і балансів, інституцій банківської системи, мікроекономічних. На наш погляд, інформаційна база для оцінки фінансової стійкості банківської системи повинна включати інформацію трьох типів:

- загальноекономічну й макроекономічну, котра є допоміжною та має загально-економічний характер;
- мікроекономічну, що надає можливість оцінити фактичний рівень фінансової стійкості банківської системи на основі розрахунку необхідних показників;
- стратегічні напрями забезпечення фінансової стійкості банківської системи.

Разом із системою інформаційного забезпечення необхідно виокремлювати систему аналітичного забезпечення, котре передбачає вибір індикаторів оцінювання рівня фінансової стійкості та розробку розрахункових алгоритмів. На підставі інформаційного й аналітичного забезпечення створюється можливість

прийняття рішення про напрям стратегічного управління фінансовою стійкістю банківської системи. Основним інструментом аналітичних методів є індикатор, який являє собою набір функцій від одного або декількох базових часових рядів зі встановленим часовим вікном.

При визначенні індикаторів фінансової стійкості банківської системи доцільно спиратися на три базові системи обліку – національні рахунки, комерційний бухгалтерський облік та керівні принципи банківського нагляду.

Система національних рахунків (СНР) передбачає узгоджений, послідовний, інтерпретований набір макроекономічних рахунків, балансів і таблиць, що базуються на сукупності затверджених на міжнародному рівні концепцій, визначень, систем класифікації та правил обліку. СНР забезпечує комплексну систему обліку, котра дає змогу складати й агрегувати економічні дані в тому форматі, що потрібен для економічного аналізу, прийняття рішень та розробки відповідної політики [21, с. 5]. Важливу роль у розробці національних рахунків і суміжних методологій відіграє концепція резидентної належності, особливо сьогодні, в умовах поглиблення інтеграційних процесів, які супроводжуються перепливом капіталів.

Основними джерелами інформації про національні рахунки виступають Система національних рахунків (1993 р.); Керівництво з грошово-кредитної та фінансової статистики (МВФ, 2000 р.); Керівництво з платіжного балансу (МВФ, 5-те вид., 1993 р.); Керівництво зі статистики державних фінансів (МВФ, 2001 р.); Керівництво для укладачів та користувачів “Статистика зовнішнього боргу” (МВФ, 2003 р.) [81].

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО) являють собою набір стандартів комерційного бухгалтерського обліку, в яких визначаються базові концепції підготовки й надання фінансових звітів торгових, промислових і ділових підприємств, котрі надають звітність до державних і приватних органів управління.

Такі звіти покликані надавати інформацію про результати діяльності економічних суб'єктів господарювання, їхній фінансовий стан, а також зміни в

ньому. Консолідована звітність надає інформацію по групі в цілому, що якраз становить інтерес для користувачів фінансових звітів.

Такі звіти дають уявлення про фінансові наслідки проведених операцій та інших подій, групуючи їх у загальні категорії відповідно до їхніх економічних характеристик. Із оцінкою фінансового стану безпосередньо пов'язані елементи балансу – активи, зобов'язання і власний капітал, із результатами діяльності – елементи звіту про прибутки і збитки – доходи й витрати. МСБО розповсюджуються Радою з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

У 1998 р. Базельський комітет із банківського нагляду затвердив норми нагляду, котрі регламентують питання достатності капіталу міжнародних банків. Ці норми спрямовані на зміцнення стійкості й стабільності міжнародної банківської системи та передбачають встановлення справедливості за рахунок їх послідовного застосування в банках різних країн із метою створення рівних умов конкуренції між міжнародними банками. Зазначені норми застосовуються до банків на консолідованій основі, включаючи дочірні підприємства, які здійснюють банківську й фінансову діяльність. У консолідованій звітності відображаються ризики щодо банківської групи загалом.

На сучасному етапі постійне спостереження за фінансовою стійкістю банківської системи є важливою функцією центральних банків. Воно виступає інформаційно-аналітичною складовою їхньої діяльності, що, у свою чергу, підвищує прозорість і передбачуваність грошово-кредитної політики. Діяльність центробанку у сфері моніторингу фінансової стійкості відображається у відповідних розділах його статистичних оглядів та програмах діагностики банківської системи [105, с. 34].

Підготовка оглядів фінансової стійкості є порівняно новим напрямом діяльності центральних банків. Перші такі огляди були підготовлені в середині 1990-х рр. центробанками Великобританії та країн Скандинавії – переважно у зв'язку з банківськими кризами [106].

До речі, більшість країн, готуючи огляди, дотримуються міжнародних стандартів, зокрема використовують показники фінансової стійкості, розроблені МВФ і Світовим банком [36, с. 196].

Слід зазначити, що МВФ провів опитування центральних банків та інших регулюючих органів різних країн із метою визначення показників, найважливіших для моніторингу системних ризиків у фінансовій і банківській системах.

Вони дістали назву “показники фінансової стабільності” (financial soundness indicators), або ПФС.

Показники фінансової стійкості доцільно виокремити із ПФС та розглядати за двома позиціями. Перша – базові показники, що забезпечують необхідний мінімум для аналізу банківської системи та розраховуються виключно за даними звітності банків. Друга – додаткові показники, які обчислюються на підставі звітності банків та інших суб’єктів фінансового ринку.

Національним банком України також розраховуються індикатори фінансової стійкості, котрі враховують сукупний вплив різних факторів та розрив між макроекономічною статистикою й мікропруденційною базою даних.

Індикатори фінансової стійкості – це показники поточного фінансового стану і стійкості фінансових установ країни та їхніх контрагентів із секторів корпорацій і домашніх господарств. Вони включають як агреговані дані по окремих установах, так і показники, що дають уявлення про ринки, на яких діють фінансові установи. Індикатори фінансової стійкості розраховуються й поширюються для використання в макропруденційному аналізі. Останній передбачає оцінку та контроль сильних сторін і вразливих місць фінансових систем із метою підвищення фінансової стійкості, зокрема зменшення ймовірності краху фінансової системи.

МВФ рекомендує застосовувати 40 індикаторів фінансової стійкості: 25 для сектору депозитних корпорацій (із яких 12 основних) та 15 для клієнтів цього сектору, в т. ч. інші фінансові корпорації (2 індикатори), нефінансові корпорації (5), домашні господарства (2), ліквідність ринку (2) та ринки нерухомості (4).

НБУ щокварталу складає та поширює дані за індикаторами фінансової стійкості сектору депозитних корпорацій (банків), 12 із яких є основними і 10 – рекомендованими.

Водночас для визначення рівня фінансової стійкості банківської системи потрібно додатково розглянути індикаторні критерії, які відповідатимуть принципам розкриття інформації.

Завдяки узагальненню й аналізу існуючих підходів до встановлення індикаторів стійкості банківської системи останні вдалося структурувати та використовувати для подання офіційної інформації про рівень фінансової стійкості банківської системи. В умовах незбігу темпів розвитку економіки України з темпами розвитку банківської системи ці індикатори повинні коригуватися з урахуванням динаміки й циклічності етапів розвитку ринкових відносин.

Для оцінки функціонування банківської системи необхідно використовувати також певні критерії. Критерій (цільова функція системи) є ознакою, за якою визначається оцінка відповідності функціонування системи поставленій меті та оцінці варіантів розвитку системи [34, с. 52].

Слід зазначити, що показники (цільові орієнтири системи) використовуються для того, щоб задовольнити вимоги не тільки банківської системи, а й споживачів банківських продуктів. Це відбувається шляхом досягнення екстремальних (максимальних, мінімальних) значень критеріїв. Систему показників доцільно поділити на дві групи: перша включає характеристики динаміки процесів у системі, друга – споживчі оцінки при її реалізації. Для кожної групи можна сформулювати оптимізаційну задачу.

Обґрунтовуючи систему індикаторів для оцінки фінансової стійкості банківської системи, доцільно застосовувати принцип системності дослідження, котрий передбачає облік ієрархії зв'язків об'єкта, що вивчається, із сукупністю елементів економічної системи [54, с.254].

З точки зору визначення індикаторів, які доцільно використовувати у стратегічному управлінні фінансовою стійкістю, їх потрібно згрупувати за

підсистемами, а саме: індикатори виникнення кризових ситуацій та антикризових дій; індикатори фінансової безпеки банківської системи, індикатори ризику; агреговані індикатори фінансової стійкості банківської системи, індикатори ефективності нормативно-правових актів. На наш погляд, їх доцільно включити до загальної системи індикаторів фінансової безпеки держави. Для розгляду зазначених груп індикаторів доцільно встановлювати нормативні або порогові значення.

З огляду на викладене пропонуємо систему індикаторів фінансової стійкості банківської системи, які доцільно використовувати при стратегічному управлінні.

1. Індикатори виникнення кризових ситуацій та антикризових дій:

1.1. Індикатори кризи в банківській системі: частка непрацюючих активів у загальному обсязі активів $< 10\%$; витрати на відновлення банківської системи $< 2\%$ ВВП; націоналізація банківської системи $< 10\%$; моніторинг повернення коштів вкладникам – системний характер; темпи зміни індексу офіційного курсу гривні до долара США відповідно до показників попереднього періоду $\leq 6\%$.

1.2. Індикатори антикризового управління:

1.2.1. Індикатори макроекономічної стійкості: рівень монетизації $\leq 50\%$; швидкість обігу грошової маси (відношення ВВП до грошового агрегата M2) – не більше 2 разів; обсяг готівки до ВВП $\leq 4\%$, рівень інфляції (до грудня попереднього року) $\leq 4\%$; рівень інфляції (до грудня попереднього року) $> 107\%$; частка довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів, наданих банками, $\pm 30\%$; середня процентна ставка кредитів банків відносно інфляції $\leq 5\%$, показник “фінансової глибини” (відношення строкових коштів до ВВП, %) – зростання.

1.2.2. Індикатори моніторингу фінансової стійкості банківської системи: індикатори, котрі оцінюють виконання банківською системою основних функцій на макроекономічному рівні; індикатори, з допомогою яких можна оцінити ефективність банківської системи; індикатори, що оцінюють здатність банківської системи протистояти дії внутрішніх і зовнішніх чинників.

2. Індикатори фінансової безпеки банківської системи: рівень доларизації > 30 %; валові міжнародні резерви України – не менше 3-ох місяців імпорту; частка іноземного банківського капіталу в загальному обсязі банківського капіталу > 30 %; обсяг кредитування банками реального сектору економіки до ВВП $\pm$ 30 %; частка проблемних кредитів у обсязі чистих активів > 5 %; індекс Херфіндаля – Хіршмана (ринок оцінюється як неконцентрований, якщо $I_{hh} < 0,1$; помірно концентрований, коли $I_{hh} < 0,18$; висококонцентрований, якщо $I_{hh} > 0,18$); рівень тінізації економіки – не більше 50 %; інтегральний показник фінансової безпеки банківської системи $0 \pm 0,5 \pm 1$.

3. Індикатори ризику:

3.1. Інтегральний показник ризику ($\beta = 1$ – середній рівень ризику, $\beta > 1$ – високий рівень ризику, $\beta < 1$ – низький рівень ризику).

3.2. Нормативи кредитного ризику: норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента ≤ 25 %; норматив великих кредитних ризиків – 8-кратний розмір регулятивного капіталу; норматив максимального розміру кредитів, гарантій і поручительств, наданих одному інсайдеру, ≤ 5 %; норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій і поручительств, наданих інсайдерам, ≤ 30 %.

3.3. Процентний ризик: індекс процентного ризику – відношення абсолютної величини кумулятивного гепу до робочих активів чи пасивів, що характеризує, яка частина активів (коли геп позитивний) або пасивів (коли геп негативний) може змінити свою вартість унаслідок зміни процентних ставок; коефіцієнт процентного ризику – відношення абсолютної величини кумулятивного гепу до капіталу (характеризує ступінь покриття процентного ризику за рахунок власних коштів); очікуваний процентний ризик – якщо процентні ставки зростають, то позитивний геп приведе до очікуваного збільшення процентного прибутку, й навпаки.

3.4. Валютний ризик: ліміт валютної позиції – співвідношення суми активів і позабалансових вимог у певній іноземній валюті та суми позабалансових зобов'язань у тій самій валюті, яке розраховується окремо за кожною валютою,

що входить до мультивалютного портфеля (загальної довгої відкритої валютної позиції банку має бути не більше ніж 5 %; загальної короткої – не більше ніж 10 %).

3.5. Ризик торговельної книги: норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою ≤ 15 %; норматив загальної суми інвестування ≤ 60 %.

3.6. Ризик ліквідності: коефіцієнт ліквідного покриття (норматив миттєвої ліквідності) ± 20 %; норматив поточної ліквідності ± 40 %; коефіцієнт чистого стабільного фінансування (норматив короткострокової ліквідності) ± 60 %.

3.7. Операційний ризик: середній збиток для банківської установи за одну неробочу годину, резерв для страхування операційного ризику, коефіцієнт ризику використання послуг банків для легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму, – “нижче ринку”, “в ринку”, “вище ринку”.

4. Агреговані індикатори фінансової стійкості банківської системи:

4.1. Показники капітальної стійкості: коефіцієнт левереджу – 15 %; відношення обсягу капіталу першого рівня до сукупних активів, зважених із урахуванням ризику, < 3 %; коефіцієнт надійності ≤ 5 %; коефіцієнт фінансового важеля – 20:1; коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів ≤ 10 %; коефіцієнт захищеності власного капіталу ≤ 25 %; коефіцієнт захищеності дохідних активів ≤ 25 %; коефіцієнт мультиплікатора капіталу – 12–15 разів; коефіцієнт концентрації капіталу – 15 %; норматив адекватності регулятивного капіталу/платоспроможності ± 10 %; норматив (коефіцієнт) відношення регулятивного капіталу до сукупних активів ± 9 %.

4.2. Відношення капіталу до депозитів – 30 %.

4.3. Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань – 100 %.

4.4. Рівень строкових депозитів у зобов'язаннях – 50 %.

4.5. Коефіцієнт активності залучення ресурсів – 85 %.

4.6. Рівень використання залучених коштів у кредитні вкладення – 100 %.

4.7. Коефіцієнт кредитної активності – 75 %.

4.8. Інтегральний показник фінансової стійкості – $0 \pm 0,5 \pm 1$.

5. Індикатори ефективності нормативно-правових актів: індикатори безпосередніх наслідків (встановлення інституцій конкурентної ринкової економіки, які визначають мотивацію та стимули суб'єктів економіки, забезпечують відбір найбільш конкурентоспроможних із них); індикатори опосередкованих наслідків (конкурентна структура; неформальні інституції, спроможні тиснути на уряд для забезпечення підзвітності).

Підсумовуючи зазначене, можна зробити висновок про доцільність реалізації системи індикаторів фінансової стійкості, які охоплюють усі аспекти та дають змогу оцінити стан підсистем, що входять до стратегічного набору механізму стратегічного управління фінансовою стійкістю банківської системи.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

На основі вивчення теоретичних засад фінансової стійкості банківської системи в умовах ринкового господарювання зроблено наступні висновки:

Фінансова стійкість банківської системи – це стан, у котрому банківська система здатна задовільно виконувати такі функції: ефективно й безперервно сприяти міжчасовому руху ресурсів; визначати й оцінювати майбутні ризики з прийнятною точністю та доволі успішно управляти ними; спокійно адсорбувати несподівані події й шоки фінансової системи та реальної економіки. Виходячи з цього до основних критеріїв фінансової стійкості банківської системи слід віднести наявність механізму та інструментарію впливу центрального банку на характер і величину ризиків у банківській системі, а також системи управління ризиками та їх мінімізації в банківській системі (пруденційні вимоги Базеля III); зростання банківського бізнесу та активізацію конкурентної боротьби; капіталізацію банківської системи.

Розглядаючи категорію фінансової стійкості банківської системи, треба враховувати критеріальні ознаки, які ініціюються як з боку регулятора, так і з боку самих банків.

Специфіка банківської системи, що об'єднує інституції, котрі надають послуги з фінансового посередництва, визначає використання при оцінці її діяльності розгорнутої системи показників. У сукупності ці показники дають змогу, по-перше, оцінити рівень фінансової стійкості банківської системи в макроекономічному й регіональному розрізах, по-друге, визначити конкурентоспроможність вітчизняної банківської системи порівняно з іншими країнами, по-третє, встановити певні межі потенційного впливу банківської системи на економіку загалом.

Таким чином, для забезпечення фінансової стійкості банківської системи слід виділити наступні напрямки, реалізація яких залежить від рівня досягнутих індикаторів, а саме:

1) підтримку ціни грошових ресурсів відповідно до дохідності вкладень у реальне виробництво;

2) диверсифікацію структури банківської системи як на державному, так і на регіональному рівні, тобто забезпечення відповідності структури банківської системи структурі реального сектору економіки шляхом формування системи різних за розміром банківських установ, розвитку банківської інфраструктури, розташування банківських установ за принципом близькості до клієнта;

3) координацію грошових потоків з виробничими потоками, виходячи з того, що основні виробничі сили, виробничий апарат та інші джерела економічного зростання в регіонах; надання комплексу формальних інституціональних обмежень вітчизняним банківським установам;

4) можливості для мобільної адаптації до постійно змінюючихся зовнішніх умов економічного розвитку держави та світової спільноти, а також специфіки неформальних позицій, забезпечення транспарентності діяльності кожного банку, особливо філій.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

2.1. Методики оцінювання стійкості банківської системи

На сучасному етапі методологічні підходи до визначення оцінки фінансової стійкості банківської системи є недостатньо розробленими та потребують визначення факторів, що на неї впливають. Крім того, зарубіжний досвід застосування методів і механізмів оцінки фінансової стійкості банківської системи в силу існування об'єктивних причин не завжди прийнятний у вітчизняних умовах і потребує певного коригування та врахування низки інших показників. При цьому особливої актуальності в сучасних умовах набувають питання розробки та впровадження методик комплексної оцінки ефективності функціонування банківського сектору в контексті реалізації інтеграційного курсу України у світове господарство.

З одного боку, банкам необхідно самостійно проводити внутрішній аналіз свого фінансового стану для виявлення прихованих резервів, а з другого боку, виникає необхідність зовнішнього оцінювання банків-контрагентів для визначення їх надійності, що дасть змогу зробити банківську сферу прозорішою і передбачуванішою.

Слід зауважити те, що багато внутрішніх банківських методик застосовуваних в Україні побудовані на основі коефіцієнтного аналізу. Дані методики передбачають: 1) структурний аналіз для виявлення ризиків, викликаних особливостями структури активів, пасивів, позабалансовою позицією банку; 2) оцінку рентабельності діяльності банку, а також його окремих операцій; 3) оцінку достатності власного капіталу; 4) аналіз кредитного ризику, ринкового ризику, ризику ліквідності.

На основі саме такого підходу побудовано коефіцієнтний аналіз офіційних економічних нормативів НБУ. Проте не завжди факт дотримання економічних

нормативів дає змогу зробити обґрунтований та достовірний висновок щодо належного рівня фінансової стійкості певного комерційного банку.

Вищевказаний аналіз потребує значного обсягу інформації, проте перевагою є те, що їх можна здійснювати за допомогою нескладних математичних розрахунків. Методики, базовані на коефіцієнтному аналізі, доцільно застосовувати як “генератори” тривожних сигналів для глибшого дослідження стійкості фінансового стану банку за допомогою перевірок на місцях чи статистичного аналізу.

Зарубіжні банки використовують рейтинги у своїй діяльності протягом багатьох десятиліть. Для українських банківських установ рейтинги є відносно новим інструментом, хоча на нинішній час вони вже активно використовуються у банківській практиці [3, с. 32].

Спільним для національних та зарубіжних методик є те, що вони також здебільшого базуються на принципі визначення ймовірності банкрутства. У західній науковій літературі підходи до діагностики стану банківських установ визначено як "контрольні оцінки ризиків і системи раннього сповіщення". Такі методи поділяються на кілька категорій (табл. 2.1.) [25, с. 197].

Таблиця 2.1.

Методики оцінювання стійкості банківської системи

Тип системи	Назва системи	Країна	Наглядний орган
Наглядні банківські рейтингові системи	CAMELS	США	ФРС США та ін.
	PATROL	Італія	Банк Італії
	O.R.A.P.	Франція	Банківська комісія
	CAMELS	Україна	НБУ
Системи коефіцієнтів та групової однорідності фінансових	Individual Bank Monitoring Screens	США	ФРС США
	BAKIS	Німеччина	Федеральне відомство з нагляду за діяльністю кредитних установ
Системи комплексної оцінки банківського ризику	RATE	Великобританія	Управління фінансових послуг
	RAST	Нідерланди	Банк Нідерландів

Статистичні моделі	GMS	США	Федеральна корпорація страхування депозитів
	SAABA	Франція	Банківська комісія

Однією з найвідоміших наглядових рейтингових систем є американська система CAMELS, що використовується американськими органами банківського регулювання та нагляду з 1978 року [92, с. 64]. Методика дає змогу комплексно оцінювати фінансову стійкість банку, що визначається на основі даних, які надходять у контролюючий інститут – Федеральну резервну систему США.

Ця система використовується американськими організаціями, що здійснюють нагляд за банками — FRS, OCC і FDIC і включає такі компоненти:

"C" (Capital adequacy) — адекватність капіталу; оцінка капіталу банку з погляду його достатності для захисту інтересів вкладників;

"A" (Asset quality) — якість активів; можливість забезпечення повернення активів, а також вплив проблемних кредитів на загальне фінансове положення банку;

"M" (Management) — менеджмент; оцінка методів управління банківської установи з урахуванням ефективності її діяльності, порядку роботи, методів контролю і виконання встановлених законів і правил;

"E" (Earnings) — надходження або рентабельність; оцінка рентабельності банку з погляду достатності його доходів для перспектив розширення банківської діяльності;

"L" (Liquidity) — ліквідність; система визначає рівень ліквідності банку з погляду її достатності для виконання як звичайних, так і непередбачених зобов'язань.

Кожний компонент оцінюється по п'ятибальній системі (1 — здоровий, 2 — задовільний, 3 — посередній, 4 — критичний і 5 — незадовільний), і на основі цих значень обчислюється підсумковий показник. У середньому рейтинг CAMEL розраховується раз у рік, однак з метою найбільш ефективного використання часу

для благополучних банків (рейтинг 1 або 2) дослідження проводиться раз у півтора року, а для проблемних банків (рейтинг 4 або 5) — частіше.

Національний банк України оцінює фінансовий стан і стабільність банківської установи також за рейтинговою системою CAMELS, яка включає в себе компоненти адекватності капіталу (C), якості активів (A), якості менеджменту (M), рівню дохідності операцій (E), рівню ліквідності (L), чутливості до ризиків (S) [78].

Параметри цієї системи оцінюються за п'ятибальною шкалою, "1" є найвищою оцінкою, а "5" – найнижчою. На підставі оцінок усіх параметрів за п'ятибальною шкалою складається рейтинг.

Головна перевага системи CAMELS у тому, що вона є стандартизованим методом оцінки банків, у якій рейтинги з кожного показника вказують керівництву банку напрямок необхідних дій щодо їх поліпшення; при цьому зведена оцінка відображає рівень потрібного втручання контролюючих органів.

До недоліків можна віднести те, що вона значною мірою заснована на експертних (суб'єктивних) оцінках, тому якість кінцевого результату багато в чому буде залежати від професіоналізму представників наглядових органів.

Банк Англії, наприклад, аналізує стан банківської системи та прогнозує фінансову стійкість за допомогою методик RATE (Risk Assessment, Tools of Supervision and Evaluation) та TRAM (Trigger Ratio Adjustment Mechanism).

За цими методиками аналізуються не лише дані щодо діяльності банків та фінансових компаній, а й низка макроекономічних показників, які характеризують стан грошово-кредитного ринку, платіжного балансу, рівень заощаджень та інвестицій [92, с. 65].

Дистанційний аналіз фінансової стійкості банків (система ORAP) і прогнозування ймовірності банкрутства банківських установ (система SAABA) є основою моніторингу фінансової системи Франції на державному рівні.

Банківська комісія Франції у 1997 році впровадила рейтингову систему ORAP (організація і зміцнення попереджувальних заходів), головна мета якої – виявлення існуючих проблем у банку на основі оцінки всіх компонентів ризиків,

пов'язаних з його діяльністю. Система працює в рамках стандартизованого програмного комплексу на базі внутрішніх та зовнішніх джерел інформації з оцінкою 14 фінансових показників [48].

Статистична модель SAABA складається з трьох модулів. Перший – модуль кількісного аналізу, який досліджує кредитний портфель банку й обчислює ймовірність неповернення різних типів кредитів. Другий модуль передбачає дослідження фінансового стану власників акцій банку, у тому числі їх спроможність підтримувати банк у разі виникнення фінансових проблем. У рамках третього модуля на основі рейтингових даних, результатів перевірок на місцях і даних із ринків діагностують якість управління банку, стан внутрішнього аудиту і ліквідність. Використовуючи дані всіх трьох модулів, система здійснює синтетичний діагноз банку і дає йому оцінку надійності за п'ятибальною шкалою [92, с. 65].

У 1993 році Банк Італії впровадив рейтингову систему PATROL, основними її компонентами є достатність капіталу (Patrimonio), прибутковість (Redditivita), кредитний ризик (Rischiosita), організація (Organizzazione) і ліквідність (Liquidita). Найважливішим є те, що система PATROL, окрім визначення поточного стану банківської системи, також імітує вплив таких зовнішніх шоків, як несподіваний вплив депозитів і зростання питомої ваги простроченої заборгованості [92, с.66].

На основі переліку цих компонентів можна зробити висновок, що в цілому дана система побудована на тих же принципах, що і CAMEL. Інструментами аналізу ліквідності в системі PATROL використовують як звичайний аналіз розривів в умовах статичної еволюції, так і симулятор екзогенних шоків, що відбуваються протягом одного року. Два стресових сценарії імітують несподіваний відтік клієнтів і міжбанківських депозитів, а також збільшення частки використаних джерел кредитування в інтересах позичальників, що дає можливість перевірити здатність банку до адекватного функціонування в подібних умовах.

Однією з найрозвиненіших систем коефіцієнтного аналізу є система BAKred Information System (BAKIS), яка застосовувана Центральним банком

Німеччини з 1997 року. BAKIS містить у собі 47 коефіцієнтів, 19 з яких відносяться до кредитного ризику (у тому числі коефіцієнт платоспроможності), 16 — до ринкових ризиків, 2 — до ризиків ліквідності та 10 коефіцієнтів пов'язані із прибутковістю банківських операцій. Всім цим показникам привласнені однакові вагові коефіцієнти значимості. У цей час роль системи зводиться до розробки пріоритетів діяльності по банківському нагляду.

Система оцінки банку RAST (Risk Analysis Support Tool) застосовується у Нідерландах з 1999 року. Вона складається з чотирьох основних етапів:

- загальний опис і фінансовий аналіз організації на основі наявної звітності і результатів останніх досліджень;
- поділ організації на великі управлінські підрозділи і види діяльності;
- оцінка ризиків і керування окремими підрозділами;
- агрегування показників і складання звітів.

За рахунок універсальності і високої ефективності, така система є найбільш придатною для оцінки стану великих багатофіліальних банків і банківських холдингів, що грають важливу роль в економіці країни.

Взагалі, порівнюючи вітчизняний та зарубіжний досвід оцінки фінансової стійкості слід відзначити, що підходи є єдиними і ґрунтуються на оцінці достатності власного капіталу банку. Відрізняються за різними методиками оцінки критерії стійкості, конкретний набір коефіцієнтів, оцінка їх важливості тощо.

Таким чином, фінансова стійкість комерційного банку є передумовою його ефективної діяльності, рентабельності та прибутковості. Крім того, управління стійкістю банку і взагалі його фінансовим станом передбачає зосередження уваги на всіх видах його діяльності.

Усі національні рейтингові системи мають певні спільні ознаки: основним інформаційним джерелом для проведення аналізу і побудови рейтингів є фінансова звітність банку; більшість рейтингових методик оцінюють комерційні банки з погляду їх надійності; як вхідні у них використовуються абсолютні показники, що характеризують масштаби банків, і відносні показники

платоспроможності, ліквідності, прибутковості; у більшості методик підсумковий показник рейтингу розраховується як сума різних показників, які беруться з певними коефіцієнтами ваги [25, с.178].

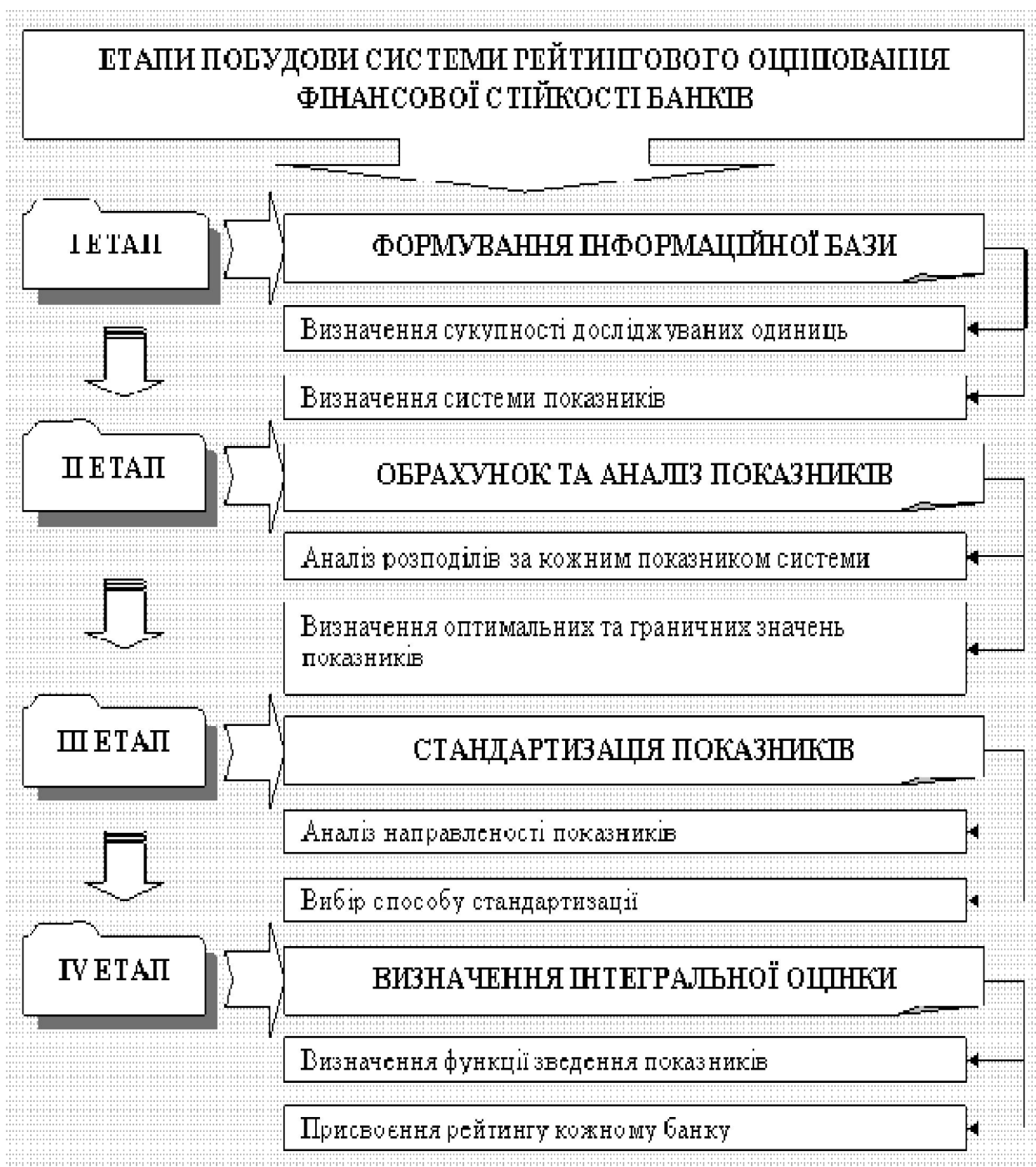
Таким чином, кожна з аналізованих методик має певні переваги і недоліки, що дає підставу говорити про необхідність і можливість створення уніфікованої моделі рейтингової оцінки банків в Україні. Водночас слід враховувати, що необхідною передумовою формування такої рейтингової моделі є її відповідність національним показникам банківської діяльності, які враховують міжнародні вимоги, щоб мати можливість правильно визначити рейтинг банківської установи.

Побудова системи рейтингового оцінювання має на меті реалізацію комплексного підходу до визначення рівня фінансової стійкості кожного банку та виявлення основних закономірностей розвитку вітчизняного банківського сектору в цілому. Досягнення мети передбачає вирішення конкретних завдань, які логічно передбачають проходження наступних етапів (рис. 2.1.).

Якісне виконання завдань кожного етапу, в процесі побудови системи рейтингового оцінювання передбачає дотримання наступних принципів:

- комплексності – передбачає використання системи показників, які дають всебічну оцінку фінансового стану банків, в тому числі – у динаміці;
- обґрунтованості – насамперед стосується вибору функції вагових коефіцієнтів;
- коректності – рейтингова оцінка двох банків має бути незалежною по відношенню до оцінок іншого (третього) банку;
- узгодженості – передбачає однакову спрямованість показників, та їх відповідність обраному способу зведення в інтегральну оцінку.

Забезпечення фінансової стійкості банку лежить у площині завдань управління активами і пасивами [3, с. 32]. Відтак рейтингова система оцінювання має відповідати вимогам банківського сектору в частині виявлення основних факторів та загроз.

Рис. 2.1. Етапи побудови комплексної системи рейтингового оцінювання рівня фінансової стійкості комерційних банків

Враховуючи те, що з-поміж проблем, які спричинили погіршення фінансового стану багатьох банків основними є – слабкість ресурсного потенціалу та низька якість активів, побудова системи рейтингового оцінювання має здійснюватися у трьох напрямках:

1) рейтингове оцінювання ресурсної стійкості банків – передбачає комплексне оцінювання стану ресурсної бази з наступних позицій: достатності капіталу, залежності від зовнішніх джерел фінансування, залежності банку від засновників, оцінювання ліквідності та платоспроможності банку, динаміки складових ресурсної бази;

2) оцінювання якості активів та ефективності діяльності банків: оцінювання активів з позицій ризику та диверсифікованості КП, продуктивності використання активів, рентабельності діяльності банку;

3) комплексне оцінювання рівня фінансової стійкості банків.

Наявні підходи до оцінки фінансової стійкості банків відрізняються за складом факторів, що враховуються, системою показників, які характеризують складові фінансової стійкості, пороговими значеннями показників тощо. Крім того, існуючі методики в основному призначені для самих банків і не дозволяють всім учасникам ринку на основі відкритої інформації з достатнім ступенем достовірності дати об'єктивну оцінку стійкості розвитку кожного банку та банківської системи в цілому.

2.2. Оцінка фінансової стійкості банків в Україні

Кризові явища, які суттєво позначилися на стабільності функціонування банківської системи України, стали передумовою негативних тенденцій у банківській сфері, а відтак подальший розвиток банків та підвищення їх конкурентоспроможності неможливі без зміцнення довіри до них з боку інвесторів і клієнтів. Необхідною умовою цього процесу є, насамперед, широка доступність, достовірність і зрозумілість інформації щодо результатів діяльності банків, їх надійності та платоспроможності, і, як наслідок, і їх фінансової стійкості.

Фінансова стійкість банківських установ на грошовому ринку загалом може бути оцінена на основі таких напрямів дослідження:

1) за допомогою рейтингових систем оцінювання (для узагальненої характеристики місця банку на ринку фінансових послуг);

2) шляхом розрахунку індикаторів фінансової стабільності, розроблених НБУ на основі рекомендацій МВФ (для оцінки та нагляду за міцністю та вразливістю фінансової системи для посилення її фінансової стійкості);

3) на основі розрахунку основних фінансових показників діяльності банків, а саме: показників, що базуються на структурі та достатності капіталу банку; показників, що базуються на структурі залучених та запозичених коштів; показників, що базуються на якості активів банку; показників, що характеризують динаміку окремих складових активу та пасиву (для банківської системи загалом та визначенню місця окремого банку у цій системі);

4) на основі розрахунку та контролю за дотриманням банками основних економічних нормативів (для здійснення макроекономічного контролю за дотриманням банками основних параметрів діяльності та порівняння їх із встановленими граничними значеннями).

Щодо першого напрямку дослідження фінансової стійкості банків, то слід зауважити, що в країнах з ринковою економікою рейтингові системи ефективно використовуються в системах банківського моніторингу для узагальненої характеристики місця банку на ринку фінансових послуг, його прибутковості, надійності тощо. При цьому рейтинги – це певні комплексні характеристики банків як однорідних елементів банківської системи, які розраховуються на основі вибраних показників і відповідно до прийнятої методики, відображаючи місце кожного з банків щодо інших елементів цієї системи. Характерна особливість рейтингу полягає в тому, що він не лише відображає поточне становище банку, а й може бути своєрідним критерієм перспектив розвитку банківської установи.

Визначення рейтингу банку передбачає розробку відповідної методики, визначення системи показників і присвоєння їм певних значень (оцінок). Кінцевим результатом процедури оцінки є віднесення кожного банку до тієї або іншої групи (категорії). В світовій банківській практиці інформаційною базою рейтингових оцінок діяльності банків є показники, які, як правило,

встановлюються на основі міжнародних стандартів. Зокрема: 1) системи показників конкретного банку і порівняння їх з аналогічними показниками першокласних банків; 2) системи показників і методики їх оцінки, вироблені наглядовими органами.

Отримання більш виважених оцінок досягається шляхом аналізу динаміки показників діяльності банку за період (місяць, квартал, рік тощо). Це дозволяє оцінити тенденції в розвитку банківської установи, її надійність, здатність реагувати на різні зміни в економіці.

Особливість банківського рейтингу полягає в тому, що він комплексно характеризує його діяльність і проводиться як по активних, так і по пасивних операціях банку. Рейтингова система тісно стикається з методикою аналізу доходів банку, його платоспроможності та ліквідності, а також з методикою аналізу кредитного портфеля, кредитоспроможності клієнтів.

До поширених у банківській практиці моделей рейтингування слід віднести систему CAMELS [78], метою якої є дослідження фінансового стану банків, операції або менеджмент яких мають недоліки, здатні привести до банкрутства. Перевагами цієї моделі визначення рейтингу банків є наочність результатів дослідження, а також те, що вона дає можливість комплексного дослідження практично усіх аспектів діяльності банківської установи. Втім основним суттєвим недоліком даної методики є суб'єктивний характер оцінювання.

Крім того, методологія практичного застосування системи CAMELS передбачає використання рейтингових оцінок, насамперед, наглядовими органами для контролю за банківськими установами. Такий важливий аспект оцінки банківських установ, як забезпечення публічного характеру результатів оцінки діяльності банків, як правило, не розглядається.

На цей час в Україні підтримували кредитні рейтинги банків три визнані міжнародні рейтингові агентства – Фітч Рейтингс (Fitch Ratings), Мудіс (Moody's) та Стендард енд Пурс (Standard & Poor's), три уповноважені національні – НРА "Рюрік", РА "Експерт-Рейтинг", РА Ай.Бі.Ай.-Рейтинг (IBI-Rating) та одне експовноважене (РА "Кредит-Рейтинг"). Визнані Національною комісією з цінних

паперів та фондового ринку (НКЦПФР, до реорганізації – Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку (ДКЦПФР)) міжнародні рейтингові агентства не дотримуються Національної шкали, а запровадили власні рейтингові шкали для ринку України.

Рейтингове агентство «Рюрік», яке є одним із трьох національних уповноважених РА в Україні, дослідило сучасний стан рейтингування банків в Україні, метою якого була оцінка надійності банківської системи України шляхом визначення її довгострокового рейтингу за Національною рейтинговою шкалою. Чинна національна рейтингова шкала в Україні введена в дію Постановою Кабміну № 665 від 26.04.2007 р. «Про затвердження Національної рейтингової шкали» [84]. Дослідження щодо кредитних рейтингів вітчизняних банківських установ проводилося за статистичними даними, актуалізованими на 1.02.2012 р.

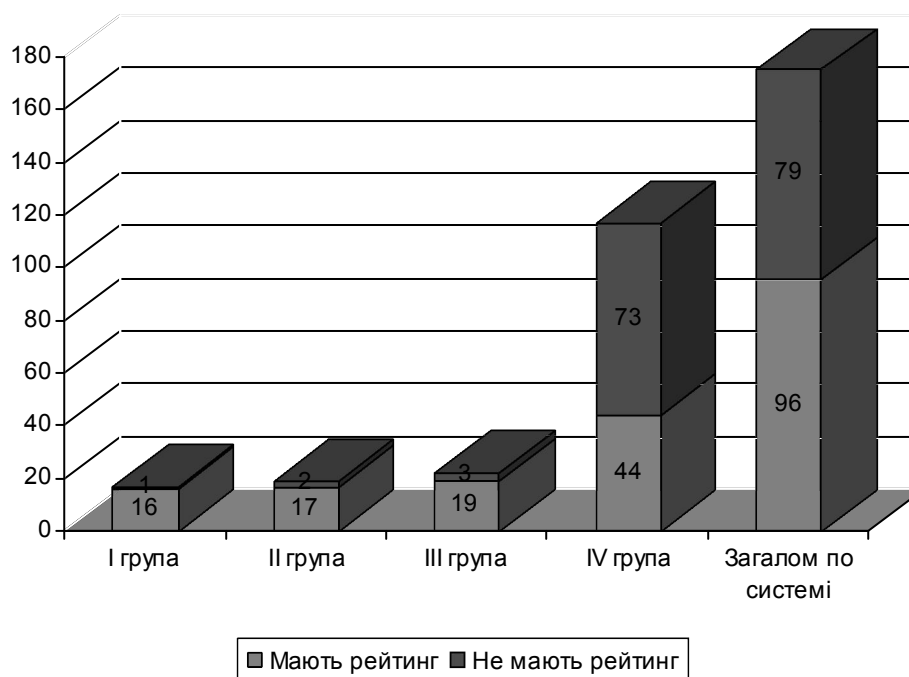
Згідно даного дослідження, серед 175 банків України, які мають ліцензію на надання банківських послуг, більше половини банків (96 банків, або 54,8% від загальної кількості) станом на 1.02. 2012 р. мали довгострокові кредитні рейтинги позичальників. Найбільша питома вага банків з кредитними рейтингами є в I групі – 16 банків з 17 (94,1 %).

В II та III групах частка банків з кредитними рейтингами складає 89,5 % та 86,4 % відповідно. Найменше банків з кредитними рейтингами є в групі IV групі (їх частка складає лише 37,6 % банків IV групи) (рис. 2.2.).

Значно вища достовірність рейтингу надійності банків, який визначається НБУ в процесі виконання наглядових функцій. Він ґрунтується на аналізі даних синтетичного та аналітичного обліку, а також на результатах документальних перевірок на місцях.

Проте ця інформація не публікується в ЗМІ, а використовується органами банківського нагляду для запобігання банкрутств банків і забезпечення стабільності банківського сектора. До того ж, ця система згідно зі своєю специфікою не може бути оперативною.

Рис. 2.2. Частка банків України, які мають кредитні рейтинги [2]

Наступним напрямом дослідження фінансової стійкості банків є розрахунок основних фінансових показників діяльності банків. Загалом фінансова стійкість банку характеризується показниками, які можна розділити на кілька груп: 1) показники, що базуються на структурі та достатності капіталу банку; 2) показники, що базуються на структурі залучених та запозичених коштів; 3) показники, що базуються на якості активів банку; 4) показники, що характеризують динаміку окремих складових активу та пасиву.

За допомогою цих показників можна оцінювати фінансову стійкість банку, однак кожен з них характеризує лише окремий аспект фінансової стійкості. За допомогою цих даних можна оцінити лише кількісні показники фінансової стійкості, які характеризують стан банку в минулому періоді і не дозволяють спрогнозувати його фінансову стійкість у майбутньому. Саме тому в наш час все більшої популярності мають набувати методики оцінки фінансової стійкості, які базуються не лише на розрахунку кількісних показників, але й на оцінці якісних,

адже саме вони дозволяють надати оцінку середовищу, в якому працює банк [6, с. 121].

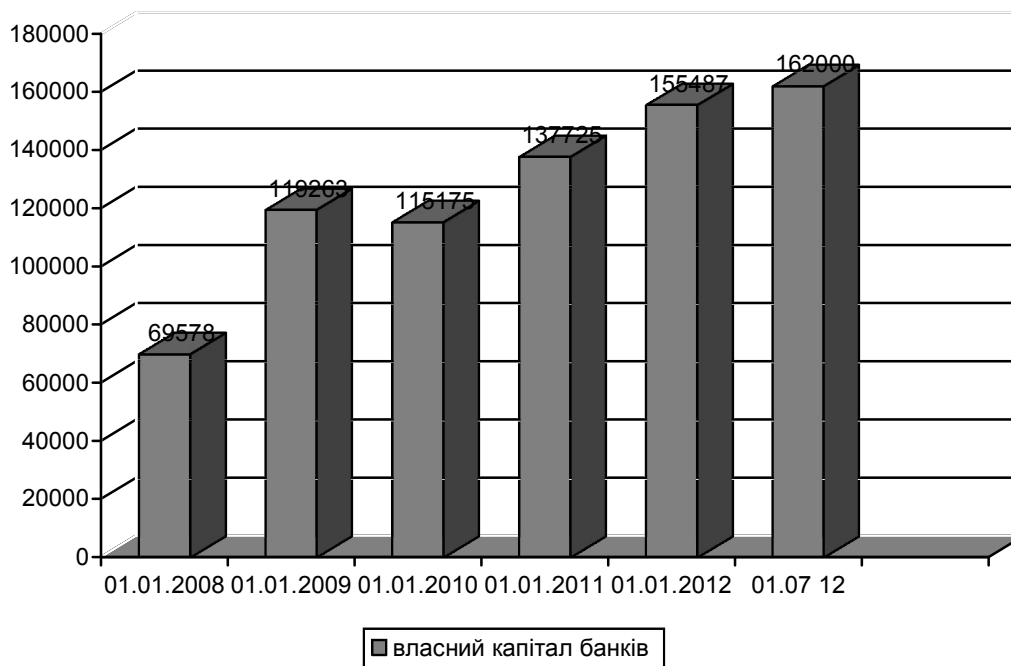
Ми вважаємо, що важливим фактором забезпечення стійкого функціонування банківської системи є підвищення капіталізації банків, оскільки саме достатній обсяг статутного капіталу забезпечує економічну самостійність та стабільну діяльність банку. Слід зауважити, що 15 лютого 2011 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання діяльності банків», який передбачає збільшення статутного капіталу банків до 120 млн. грн. Нові правила набули чинності з 1 січня 2012 р.

Документом, зокрема, передбачене збільшення статутних капіталів новостворюваних банківських установ з 75 млн. грн. до 120 млн. грн. Також цим документом підвищуються вимоги до мінімального розміру статутних фондів уже діючих банків - до 120 млн. грн. Фінансові установи мають 5 років на приведення статутних капіталів до цього рівня [82].

Даний крок покликаний забезпечити більшу фінансову стійкість і надійність банків для вкладників. Однак, експерти відзначають, що вимога про підвищення рівня статутного капіталу не відповідає сучасним загальносвітовим тенденціям та міжнародним банківським нормам й призведе до дискримінації малих та середніх банків. Так, згідно з Директивою Євросоюзу 2006/48/ЄС мінімальний рівень статутного капіталу для створюваних банків становить 5 млн. євро.

Загалом за результатами першого півріччя 2012 року продовжилось зростання розміру власного капіталу банківської системи України за рахунок збільшення статутного капіталу окремими банками. Сукупний обсяг власного капіталу банків залишається меншим за статутний капітал, що пояснюється значною збитковістю банків за підсумками 2009 – 2011 р. р. Власний капітал банківської системи України за півріччя зріс на 6,6 млрд. грн. і за станом на 01.07.2012 року становив 162,0 млрд. грн. Слід зазначити, що збільшення обсягу статутного капіталу банків з початку 2012 року склало 7,6 млрд. грн. (4,42%) (рис 2.3.).

Загалом більша частина банківських установ має необхідний запас капіталу, що дозволяє абсорбувати збитки від погіршення якості активів.

Рис. 2.3. Динаміка власного капіталу банків України за 2007-2012 р.р. (млн. грн.) [11]

Разом з тим, враховуючи негативні тенденції у світовій економіці, зниження інвестиційної привабливості банківського сектора країни (в т.ч. через обмеження можливостей хеджування валютних ризиків) і ймовірність погіршення ситуації у низці галузей вітчизняної економіки, необхідною умовою успішного функціонування банківського сектора буде здатність банків підтримувати власну платоспроможність на прийнятному рівні, не покладаючись на фінансову підтримку з боку власників.

Для аналізу показників роботи банків Асоціація українських банків використала баланси 137 банків. За одержаними балансами виконано розрахунки ряду показників за станом на 01.07.2012 року, які представлені у 10 таблицях, у тому числі по індикативній групі банків, до якої увійшло 136 банків, зроблені

розрахунки у динаміці для з'ясування загальносистемних тенденцій з початку 2011 року (табл.2.2.).

Таблиця 2.2

**Інформація про рейтинг провідних банків
(вибірка на 01.08. 2012р. (млн. грн.) [74]**

№ п/п	Банк	Активи	Питома вага (%)	Балансовий капітал	Зобов'язання
	ВСЬОГО	825672,65	100,00	117382,85	708289,79
1	ПРИВАТБАНК	163065,76	19,749	17388,17	145677,59
2	ОЩАДБАНК	82256,69	9,962	17557,18	64699,51
3	ПРОМІНВЕСТБАНК	40493,22	4,904	5080,90	35412,32
4	УКРСОЦБАНК	40060,49	4,852	6503,70	33556,79
5	ВТБ БАНК	35807,73	4,337	3721,29	32086,44
6	ПУМБ*	30851,02	3,736	4110,74	26740,28
7	ДЕЛЬТА БАНК	29683,63	3,595	2951,54	26732,09
8	АЛЬФА-БАНК	29436,18	3,565	4109,48	25326,70
9	ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ	22607,73	2,738	1780,02	20827,71
10	ОТП БАНК	21295,00	2,579	3249,60	18045,40
11	БРОКБІЗНЕСБАНК	21121,51	2,558	2916,66	18204,85
12	СБЕРБАНК РОСІЇ	20472,68	2,480	2397,72	18074,96
13	КРЕДИТПРОМБАНК	12709,74	1,539	2142,89	10566,85
14	ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА	10434,80	1,264	1908,53	8526,27
15	ПІВДЕННИЙ	10038,59	1,216	1623,04	8415,55
16	РОДОВІД БАНК	8930,89	1,082	3589,20	5341,69
17	ІМЕКСБАНК	8727,80	1,057	1230,52	7497,27
18	БАНК КРЕДИТ-ДНІПРО	7949,88	0,963	600,74	7349,14
19	УНІВЕРСАЛ БАНК	7719,17	0,935	333,25	7385,92
20	КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК	7609,04	0,922	744,07	6864,97

Так, загальний обсяг активів банків індикативної групи станом на 01.07.2012 року становив 1011,8 млрд. грн., що становить 91,6% по банківській системі. По індикативній групі банків активи з початку року зросли на 55,80 млрд. грн., або на 5,84%. Структура активів індикативної групи протягом першого півріччя зазнала певних змін: зменшилася питома вага кредитів з 59,02% до 57,00% та коррахунків у інших банках з 10,05% до 8,85%; зросли вкладення у цінні папери з 8,39% до 9,44%.

Структура кредитного портфеля за об'єктами кредитування індикативної групи станом на 01.07.2012 р. була такою: кредити юридичним особам – 73,95% (73,69%) - склали 565,9 млрд. грн.; кредити фізичним особам – 18,17% (19,15%) – 139,0 млрд. грн.; кредити та депозити іншим банкам – 7,88% (7,17%) – 60,3 млрд. грн.

Структура зобов'язань з початку року також змінилася. При цьому знизилася частка коштів до запитання з 20,49% до 19,81% та коштів інших банків з 26,43% до 24,76%. Обсяг капіталу 137 банків на 01.07.2012 року становив 130 753,6 млн. грн., або 13114,4 млн. ЄВРО. Обсяг сплаченого статутного капіталу становив 117946,1 млн. грн., або 11 829,3 млн. ЄВРО. По індикативній групі банків обсяг капіталу (без субординованого боргу) станом на 1.07.2012 року становив 147704,5 млн. грн. З початку року зростання капіталу цих банків становило 4230,0 млн. грн. або 2,95%.

Фінансовий результат за перше півріччя 2012 року 137 банків становив 1990,8 млн. грн. проти від'ємного фінансового результату в 4127,0 млн. грн. в 2011 році В індикативній групі банків прибуток за півріччя склав 1765,8 млн. грн., тоді як у першому півріччі 2011 року ці банки мали 192,8 млн. грн. прибутку [74].

Слід зазначити, що така інформація про рейтинги провідних банків є значною мірою корисною для пересічного споживача банківських продуктів, оскільки дозволяє визначити місце конкретного банку у цьому рейтингу. Втім, з іншого боку, даний рейтинг розраховується на показниках минулого періоду, що не може бути для користувача такої інформації своєрідним критерієм перспектив розвитку банківської установи.

Як критерії оцінювання діяльності банку часто використовуються економічні нормативи, встановлені НБУ. При цьому застосовуються методики оцінки фінансового стану банку, створені за рекомендаціями Базельського комітету з банківського нагляду, Світового банку, науковців тощо.

Національний банк України постійно перевіряє діяльність банків за дотримання нормативів, тому згідно перевірки НБУ, яка висвітлена на офіційному сайті [69] було визначено наступні значення (табл. 2.3). Методика розрахунку

економічних нормативів регулювалася постановою НБУ N315 «Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні» [86] від 2 червня 2009 року, але до цього регулювалась постановою правління НБУ від 11.04.2005 N125 » [86].

Як видно із таблиці, банківська система України загалом стабільно дотримується заданих нормативів. Так, рівень адекватності регулятивного капіталу банківської системи (відношення власних коштів банків до активів, зважених за ступенем ризику) вже декілька років становить 14-20 %, що значно вище рекомендацій Базельського комітету.

Таблиця 2.3.

**Динаміка дотримання банками України
економічних нормативів НБУ за 2008-2012р.р.**

Нормативи		Станом на:				
		01.01. 2009р.	01.01. 2010р.	01.01. 2011р.	01.01. 2012р.	01.07. 2012р.
H1	Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (млн. грн.)	123065	135802	160896	178454	174643
H2	Норматив адекватності регулятивного капіталу/платоспроможності (не менше 10 відсотків)	14.01	18.08	20.83	18,90	17.98
H3	Норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (не менше 9)	11.82	13.91	14.57	14.96	14.58
H4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 відсотків)	62.38	64.45	58.80	58.48	52.75
H5	Норматив поточної ліквідності (не менше 40 відсотків)	75.16	72.90	77.33	70.53	70.75
H6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60 відсотків)	32.99	35.88	91.19	94.73	94.46
H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 відсотків)	23.04	21.56	21.04	20.76	22.24
H8	Норматив великих кредитних ризиків(не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	187.36	169.21	161.20	164.46	178.68
H9	Норматив максимального розміру кредитів. гарантій та поручительств. наданих одному інсайдеру (не більше 5 відсотків)	1.66	0.93	0.81	0.57	0.45

H10	Норматив максимального сукупного розміру кредитів. гарантій та поручительств. наданих одному інсайдеру (не більше 30 відсотків)	5.76	3.31	2.25	2.51	2.99
H11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15%)	0.22	0.07	0.05	0,05	0.10
H12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60%)	5.52	3.12	3.35	3.24	3.11

Проте рівень адекватності регулятивного капіталу протягом 2011 -2012 років демонструє стійкий тренд на зменшення. Тому факт дотримання певних нормативів не завжди дозволяє зробити обґрунтовані висновки щодо надійності банку.

Іншим, не менш важливим, напрямом оцінки забезпечення банками фінансової стійкості на грошовому ринку є модель індикаторів.

2.3. Аналіз фінансової стійкості банківської системи на основі індикаторів та коефіцієнтів

В умовах економічної глобалізації, коли у тій чи іншій частині світу час від часу спалахують валютні, банківські та фінансові кризи, загострюється питання щодо забезпечення у кожній країні стабільного економічного розвитку, який значною мірою залежить від надійності банківського сектору. Визначальними факторами при формуванні довіри з боку вкладників, партнерів, інвесторів до банків є фінансова стійкість та стабільний розвиток останніх. Зокрема, фінансова стійкість та стабільний розвиток мають бути не лише короточасними досягненнями банків, а й їх стратегічними завданнями, від чого, в свою чергу, залежатиме динамічність ринкових перетворень та підвищення соціальних стандартів.

За визначенням МВФ, індикатори фінансової стабільності (стійкості) (FSI) – «індикатори поточного фінансового здоров'я та міцності фінансових установ країни та їх контрагентів – корпорацій та домогосподарств. Вони включають як агреговану інформацію окремих установ, так і індикатори, що характеризують

ринки, на яких функціонують фінансові установи.... нова галузь економічної статистики, що відображає внутрішні та зовнішні взаємозв'язки фінансової системи» [64, с.17]. Відзначимо, що в зарубіжних дослідженнях під терміном «фінансова стабільність» або «фінансова стійкість» в цьому контексті слід розуміти стабільність (стійкість) саме фінансової системи [64, с.6].

Перелік ІФС для України був розроблений НБУ за рекомендаціями МВФ, хоча на практиці останній передбачає компіляцію та поширення країнами всього 40 індикаторів фінансової стійкості, а саме, 25 індикаторів для сектору депозитних корпорацій і 15 індикаторів для клієнтів сектору депозитних корпорацій [29].

Таким чином, з одного боку, з повною інформацією аналізу фінансової стабільності банківської системи «пересічним» банківським клієнтам можливо ознайомитися лише на веб-сторінці сайту МВФ, при чому вона також не має оперативного характеру. З іншого боку, певний рівень розкриття оперативної інформаційної прозорості банківської системи на даний час надають в основному лише рейтингові агенції, а не головний регулятор України.

Для прикладу, в період розгортання кризових явищ міжнародною рейтинговою агенцією Standart & Poor's та Агенцією фінансових ініціатив було оприлюднено результати дослідження інформаційної прозорості 30 найбільших банків України, активи яких становлять 80% банківського сектору за критеріями структури власності, корпоративного управління, фінансової та операційної інформації тощо. За їх дослідженнями середній показник інформативності банківської системи України склав всього 41% при аналогічному показнику 10 найбільших банків світу 78,5% [60, с.384]. Загалом оцінка фінансової стійкості банківської системи України проводиться за такими основними індикаторами (табл.2.4.) [69].

Слід зауважити, що вказані індикатори фінансової стійкості НБУ недостатньо оперативно виявляють фінансові ускладнення банківського сектора. Як свідчить практика, несвоєчасне виявлення таких проблем призводить до неадекватного та запізненого реагування національного регулятора.

Таблиця 2.4.

**Звітна форма та довідкові дані з компіляції
індикаторів фінансової стійкості (%)**

		За перший квартал	За перший квартал
Базові індикатори			
Достатність капіталу	Співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів	20,02	17,88
	Співвідношення регулятивного капіталу I рівня до зважених за ризиком активів	14,37	13,57
	Співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу	28,50	26,90
Якість активів	Співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів	15,45	14,85
	Співвідношення кредитів за секторами економіки до сукупних валових кредитів	96,94	97,83
Прибуток рентабельність	Норма прибутку на активи	-0,02	0,16
	Норма прибутку на капітал	-0,15	1,10
	Співвідношення процентної маржі до валового доходу	67,80	62,23
	Співвідношення непроцентних витрат до валового доходу	68,62	67,85
Ліквідність	Співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	10,57	-
	Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань	90,94	93,14
Чутливість до ринкового ризику	Співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	23,49	9,09
Рекомендовані індикатори			
Достатність капіталу	Співвідношення капіталу до активів	13,92	14,60
	Співвідношення великих відкритих позицій до капіталу	173,82	177,94
Якість активів	Співвідношення кредитів за географічним розподілом до сукупних валових кредитів	96,94	97,83
	Співвідношення валової позиції похідних фінансових інструментів в активах до капіталу	-	-
	Співвідношення валової позиції похідних фінансових інструментів у зобов'язаннях до капіталу	-	-
Прибуток рентабельність	Співвідношення доходу від торговельних операцій до валового доходу	4,47	5,01
	Співвідношення витрат на утримання персоналу до непроцентних витрат	35,29	42,39

Продовження таблиці 2.4.

	Спред між ставками за кредитами та депозитами (базисні пункти)	744	537
	Спред між найвищою та найнижчою міжбанківськими ставками (базисні пункти)	1 267	1 799
Ліквідність	Співвідношення депозитів клієнтів до сукупних валових кредитів (крім міжбанківських)	58,44	63,25
Чутливість до ринкового ризику	Співвідношення кредитів в іноземній валюті до сукупних валових кредитів	47,56	42,16
	Співвідношення зобов'язань в іноземній валюті до сукупних зобов'язань	51,32	50,90
	Співвідношення чистої відкритої позиції за інструментами участі в капіталі до капіталу	-	-

Окрім того, незважаючи на наявність певних позитивних оцінок, більшість показників – індикаторів фінансової стабільності, запропонованих МВФ та використовуваних у розвинених країнах світу неспроможні адекватно відобразити таку складну і внутрішньо суперечливу категорію, як стабільність фінансового сектору в нашій країні. Це спричинено довільним використанням фінансових показників без урахування конкретних умов розвитку економічних процесів і взаємозв'язків між окремими показниками.

Для оцінки стану та динаміки фінансової стійкості банківської системи України в розраховано ряд коефіцієнтів (табл. 2.5.).

Таблиця 2.5.

Показники фінансової стійкості банківської системи України

Показник	2010р.	2011р.	2012р.	Відхилення	
				2011 р. до 2010 р.	2012 р. до 2011 р.
Коефіцієнт надійності	0,176	0,186	0,190	0,010	0,004
Коефіцієнт фінансового важеля	5,698	5,381	5,258	-0,317	-0,123
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів	0,138	0,146	0,147	0,008	0,001
Коефіцієнт захищеності дохідних активів власним капіталом	-0,086	-0,093	-0,103	-0,007	-0,010
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	7,328	6,459	6,134	-0,869	-0,325

Виявлено, що деякі основні показники фінансової стійкості банківської системи України, мають тенденцію до поліпшення (коефіцієнт надійності, коефіцієнт участі власного капіталу у формування активів), або погіршення (коефіцієнт фінансового важеля, коефіцієнт захищеності дохідних активів власним капіталом, коефіцієнт мультиплікатора капіталу).

Звідси можна зробити висновок, що фінансова стійкість банківської системи України достатньо забезпечена його капіталом і останній може захищати банк від ймовірних ризикованих втрат сьогодні. Але необхідно поліпшити менеджмент капіталу задля підвищення його ролі у забезпеченні фінансової стійкості банку у майбутньому.

Здійснена порівняльна оцінка (табл. 2.6.) показала, що за основними показниками фінансової стійкості малі та середні банки мають більш стійкі позиції [23].

Таблиця 2.6.

Порівняльна оцінка фінансової стійкості комерційних банків України у розрізі груп

Група	Коефіцієнти				
	Надійності	Фінансового важеля	Участі власного капіталу у формуванні активів	Захищеності дохідних активів власним капіталом	Мультиплікатора капіталу
2010 рік					
I	0,171	5,864	0,134	-0,065	7,997
II	0,140	7,149	0,112	-0,206	7,455
III	0,231	4,337	0,177	-0,066	5,292
IV	0,249	4,009	0,184	-0,077	5,113
По банківській системі	0,176	5,698	0,138	-0,086	7,328
2011 рік					
I	0,185	5,419	0,145	-0,058	7,219
II	0,149	6,692	0,120	-0,235	5,220
III	0,174	5,743	0,140	-0,188	5,597
IV	0,288	3,470	0,210	-0,047	5,385

Продовження таблиці 2.6.

По банківській системі	0,186	5,381	0,146	-0,093	6,459
2012 рік					
I	0,186	5,375	0,144	-0,086	7,090
II	0,190	5,273	0,149	-0,150	3,858
III	0,151	6,616	0,120	-0,190	8,181
IV	0,247	4,052	0,186	-0,093	5,053
По банківській системі	0,190	5,258	0,147	-0,103	6,134

Однією із причин погіршення показників фінансової стійкості групи банків-лідерів (I група) протягом аналізованого періоду є те, що до неї входять банківські установи, які виявилися найбільш вразливими до наслідків фінансової кризи 2008-2009 рр.

Оцінка стану та динаміки показників фінансової стійкості вітчизняної банківської системи довела, що пріоритетне значення у забезпеченні стабільного розвитку та фінансової стійкості має власний капітал, тому в визначено основні шляхи вдосконалення методів управління власним капіталом для підвищення рівня капіталізації комерційних банків.

Важливим чинником підвищення рівня банківського капіталу є генерування чистого прибутку, розмір якого залежить від інвестиційної, дивідендної політики банку. В даному випадку, інструментом управління капіталу виступає внутрішня ставка генерування капіталу, методика визначення якої апробована на ПАТ КБ «Надра». Визначено, внутрішня ставка генерування капіталу у 2009 р. становила 25,3%, у 2010 р. - 72,6%, у 2011 р. - 24,0%. Доведено, що ставка внутрішнього генерування капіталу залежить від прибутковості банку, здатності активів генерувати прибуток, мультиплікатора капіталу та коефіцієнту утримання прибутку [23].

Збільшення значення кожного із компонентів сприятиме внутрішньому генеруванню банківського капіталу, тому банк повинен здійснювати ефективне управління спредом, підвищувати операційну ефективність, здійснювати

контроль за витратами, прагнути оптимального фінансування та розробляти ефективну дивідендну політику.

На наш погляд, система показників раннього реагування CAMELS, яка використовується банківським наглядом для проведення дистанційного аналізу фінансового стану банку, є недосконалою. Практичне застосування рейтингових методик було проведено на прикладі ПАТ КБ «Надра», використовуючи дані офіційної банківської звітності. Для порівняльного аналізу були обрані дві методики: методика Кромонава та методика Euromoney.

В результаті застосування даних методик дійшли висновку, що остання із них є найбільш прийнятною, оскільки дає більш достовірні результати оцінки і ґрунтується на таких показниках як: прибутковість капіталу; прибутковість активів; співвідношення доходів та витрат; чиста процентна маржа; чистий прибуток; показник достатності капіталу; активи банку; балансовий капітал. У рейтингу, побудованому за модифікованою методикою Euromoney (табл. 2.7.), у 2011 р. розподіл місць виявився наступним Приватбанк 1 місце, Кредитпромбанк – 2, Укрсоцбанк – 3, Форум – 4, і Надра Банк – останнє місце.

Таблиця 2.7.

**Результати оцінки діяльності
дослідженої групи банків за 2009-2011 р.**

Банк	2009 р.		2010 р.		2011 р.	
	Інтегральний показник	Місце в рейтингу	Інтегральний показник	Місце в рейтингу	Інтегральний показник	Місце в рейтингу
Надра Банк	16,570	5	17,671	5	7,234	5
Приватбанк	42,290	2	74,036	1	77,019	1
Укрсоцбанк	31,358	3	24,511	3	53,409	3
Форум	24,128	4	16,409	4	12,964	4
Кредитпромбанк	64,727	1	61,861	2	55,563	2

Однією з проблем рейтингових методик є те, що рейтинговий аналіз не може гарантовано визначити абсолютну надійність чи ефективність банківської установи.

Непередбачуваність економіки, нестабільна політична ситуація спричиняють безліч внутрішніх та зовнішніх чинників, які впливають на діяльність банку, і немає ніякої можливості їх спрогнозувати. Тому жодна рейтингова методика не є універсальною.

Можливим напрямком вирішення даної проблеми може бути проведення рейтингової оцінки не за результатами річної звітності, а хоча б за результатами квартальної звітності, у кращому випадку щомісячної або щотижневої.

На нашу думку, напрямки удосконалення існуючих методик рейтингового оцінювання діяльності комерційних банків слід шукати у поєднанні підходів, щодо оцінки фінансової стійкості банків та діагностування їх банкрутства у статистичному вигляді для відбору найвагоміших коефіцієнтів і подальшого порівняльного аналізу результатів цих досліджень [23].

Ключовим чинником у процесі залучення клієнтів та інвесторів, від активності яких багато в чому залежить фінансова стійкість банківської установи є інформаційна відкритість банку.

У процесі дослідження виявлено, що більша інформаційна відкритість комерційних банків призводить до підвищення рівня довіри суспільства до діяльності банку, що, у свою чергу, позитивно впливатиме на його надійність, а відповідно і зміцнює фінансову стійкість.

У сучасній банківській практиці оцінка фінансової стійкості повинна здійснюватись за наступними напрямками:

- 1) оперативний моніторинг макроекономічної ситуації, а також тенденцій розвитку банківського сектору;
- 2) оперативний моніторинг діяльності конкретного банку (зміни клієнтської бази, умов залучення грошових коштів та видачі кредитів, оскільки кредит залишається найбільш популярною банківською послугою);
- 3) аналіз банківської звітності та вивчення динаміки зміни ключових показників діяльності банків (перевірка відповідності нормативам НБУ, побудова діаграм і моделей ліквідності, формування стратегій розвитку банку).

Окрім того, параметри діяльності банків можна досліджувати у відносних показниках, а саме:

1) відносного приросту власного капіталу за 12 місяців (%). Даний показник вказує на зміни економічної потужності банку у порівнянні з минулим періодом;

2) відносного приросту активів за 12 місяців (%). Даний показник відображає збільшення масштабів діяльності банку у порівнянні з минулим періодом.

З нашої точки зору, необхідно використовувати комплекс кількісних відносних показників ефективності діяльності банку. Так, зокрема, ключовими показниками, які у світовій практиці отримали назву ROE і ROA, є співвідношення чистого прибутку банку до середньої суми його акціонерного капіталу та співвідношення чистого прибутку банку до середньої суми його активів, відповідно.

Окрім того, показники ліквідності, адекватності капіталу, співвідношення депозитів до кредитів, величина сформованих банком резервів під кредитну заборгованість та процентна маржа дають різнопланову інформацію про функціонування банку на ринку банківських послуг. У таблиці 2.8. наведено дані аналізу за вищевказаними показниками по вибірці комерційних банків.

Таблиця 2.8.

Показники діяльності банків (відносні)

станом на 01.01.2013, % [80]

Банк	ROA	ROE	Ліквідність	Адекватність капіталу	Кредити/Депозити	Резерви/Кредити	Процентна маржа
ПРИВАТБАНК	0,9%	8,4%	22,9%	10,6%	106,9%	22,2%	7,1%
УКРЕКСІМБАНК	0,2%	0,9%	32,4%	20,3%	90,1%	23,2%	8,6%
ОЩАДБАНК	0,7%	3,1%	26,3%	21,1%	129,9%	19,9%	9,6%
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	0,1%	0,5%	24,6%	13,3%	93,8%	38,0%	15,5%
ПРОМІНВЕСТБАНК	0,5%	4,3%	9,5%	12,8%	210,8%	6,2%	4,5%
UniCredit (УКРСОЦБАНК)	0,0%	0,1%	18,5%	19,7%	129,0%	35,5%	10,2%
ВТБ БАНК	2,8%	23,5%	13,5%	11,8%	194,2%	23,4%	7,9%
ДЕЛЬТА БАНК	0,3%	3,3%	18,3%	10,1%	104,8%	18,0%	3,2%
ПУМБ	1,0%	6,4%	22,0%	14,9%	97,3%	22,2%	8,9%
НАДРА	0,0%	0,0%	10,4%	14,6%	244,4%	20,7%	1,2%

Отож, такі узагальнені відносні показники діяльності дають підстави до виявлення більшою мірою надійних та фінансово стійких банків. Втім, з нашої точки зору, події останніх кількох років свідчать про необхідність модифікації системи оцінки фінансової стійкості банківських установ, яка має ґрунтуватися на комплексному підході та враховувати не тільки показники фінансового стану банку, але й якісні характеристики його діяльності. Такими якісними критеріями можуть бути: кількість років функціонування на ринку, власність банку, характер аудиторських висновків тощо. Так, найбільші державні банківські установи Ощадбанк та Укрексімбанк по усіх критеріях оцінювання (як якісних, так і кількісних) показують належні показники ефективності функціонування, а відтак можуть вважатися фінансово стійкими.

Слід зауважити, що здійснення рейтингування банків на основі відносних показників є спробою виявлення найбільш привабливих партнерів-банків для пересічного споживача кредитних ресурсів, оскільки щонайменше сумнівними є оприлюднені в інформаційних джерелах рейтинги банків із-за оперативності такого рейтингування, та й доволі часто його об'єктивності.

З іншого боку, певний рівень розкриття оперативної інформаційної прозорості банківської системи на даний час надають в основному лише рейтингові агенції, а не головний регулятор України. Для прикладу, в період розгортання кризових явищ міжнародною рейтинговою агенцією Standart & Poor's та Агенцією фінансових ініціатив було оприлюднено результати дослідження інформаційної прозорості 30 найбільших банків України, активи яких становлять 80% банківського сектору за критеріями структури власності, корпоративного управління, фінансової та операційної інформації тощо. За їх дослідженнями середній показник інформативності банківської системи України склав всього 41% при аналогічному показнику 10 найбільших банків світу 78,5% [60, с.384].

Оцінка фінансової стійкості має особливе значення для усіх економічних агентів, оскільки слугує мірилом відповідальності держави за стан фінансового сектору загалом та показником довіри суспільства до банківської системи –

зокрема. За таких обставин саме об'єктивність та вірогідність оцінки фінансової стійкості банків є визначальним фактором поступального розвитку банківського сектору економіки. Вочевидь, що подальше дослідження у цьому напрямку повинно враховувати вплив усіх чинників, що обумовлюють фінансову стійкість банків, удосконалення методики оцінювання цього параметру та інформованість суспільства про перебіг економічних процесів у банківському секторі.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У розділі 2 «Методологічні основи оцінки фінансової стійкості банківської системи в умовах економічної кризи» зроблено наступні узагальнюючі висновки:

Сучасна банківська практика вимагає оцінювати фінансову стійкість за такими напрямками: оцінка макроекономічної ситуації та тенденцій розвитку банківського сектору; оцінка достатності кількості банків та розмірів їх філіальної мережі з точки зору міри користування Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України банківськими послугами з боку населення і підприємств; моніторинг діяльності конкретного банку; аналіз банківської звітності відповідно до виконання певних норм і правил, установлених Національним банком України.

Основним недоліком практики оцінки фінансової стійкості банків є те, що оцінка базується на здійсненні аналізу фактів, що вже відбулись, тобто констатують статичну фінансову стійкість. Для забезпечення оцінки динамічної фінансової стійкості банку автором запропоновано динамічний критерій фінансової стійкості банку. При оцінці фінансової стійкості постає задача не лише визначення поточного рівня фінансової стійкості, а й відстеження змін фінансової стійкості як банків-контрагентів, конкурентів, так і власного банку для визначення тенденцій та завчасного прийняття відповідних заходів щодо попередження виникнення кризових явищ. Одним із варіантів підбору інструментарію оцінки є використання параметричної моделі оцінки, що дозволяє визначати поточний рівень фінансової стійкості банку та його наближення (віддалення) до критичного

Фінансові труднощі у діяльності комерційних банків загалом негативно впливають на їх фінансову стійкість, яка, окрім того, може лише посилитися в умовах політичної та економічної нестабільності у країні. Ситуація нестабільності, кризові явища спричиняють зміни, що відбуваються у динаміці окремих показників, зокрема скорочення строків залучення пасивів та розміщення

активів, зростання попиту на іноземну валюту як джерело заощаджень, замороження довгострокових проектів. Реальний сектор економіки відчуває дефіцит ресурсів, населення втрачає довіру до банківських вкладів: у свою чергу банки зменшують обсяги кредитування фізичних осіб і зростають депозитні та кредитні ставки. За таких обставин, важливим для банків залишається оперативне вирішення зазначених проблем, що сприятиме послабленню ступеня залежності від негативних зовнішньоекономічних змін.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

3.1. Системи забезпечення фінансової стійкості у розвинених країнах

За останні десятиліття фінансові кризи різного масштабу проявлялися на національному, регіональному та міжнародному рівнях. Відповідно центральною ланкою економічної політики стало регулювання фінансового сектора. Прогнозування точки відліку криз та їх майбутнього розмаху досі залишається невирішеною проблемою для економічної науки. Проте поглиблюються дослідження ознак, які сигналізують про вразливість фінансової системи, що, в свою чергу, може допомогти попередити негативні наслідки або зменшити їх вплив на інші сектори економіки.

Остання світова фінансова криза показала необхідність перегляду фундаментальних засад банківського регулювання і нагляду: зосередження на стійкості банківської системи в цілому, а не окремої фінансової установи. Набула поширення концепція макропруденційності у фінансовому секторі як інструмент зниження системного ризику. У межах традиційної теорії банківського регулювання пруденційні вимоги до стійкості, насамперед до капіталу та ліквідності, спрямовані на забезпечення індивідуальної стійкості банків, що не може повною мірою врахувати умови системного стресу в країні, регіоні або у світі.

Таким чином, на даний час актуальним є питання про реформування економічної політики з перенесенням акценту на макропруденційний рівень, що потребує дослідження досвіду країн світу у впровадженні нових теоретико-методологічних основ регулювання діяльності фінансових установ для забезпечення фінансової стійкості банківської системи України.

Остання світова криза виявила прогалину в системі управління фінансовим сектором, а саме: неможливість запобігати та контролювати хід кризових явищ як на національному, так і міжнародному рівнях. Одним з ключових елементів реформування системи банківського регулювання і нагляду у відповідь на останню фінансову кризу є орієнтація на макропруденційний підхід.

Слово «пруденційний» походить від англійського «prudential», що перекладається як «розсудливий». Законодавство України визначає пруденційний нагляд наступним чином: «система банківського нагляду, при якій головна увага органів нагляду зосереджується на регулярному проведенні оцінки загального фінансового стану, результатів діяльності та якості керівництва. Методика пруденційного нагляду вивчає дотримання банком вимог чинного законодавства, нормативних актів Національного банку України, економічних нормативів тощо» [79]. Зарубіжні фінансові словники пояснюють пруденційний нагляд як систему заходів наглядової інституції, що захищає інтереси вкладників фінансових установ, шляхом підтримання їх фінансової стійкості [88].

На нашу думку, поняття найкращим чином ілюструє механізм дії пруденційного підходу: впровадження норм та заходів у період стабільності, які дозволяють протистояти негативним наслідкам за умов порушення фінансової стійкості.

Розрізняють два взаємодоповнюючі рівні: макро- і мікропруденційний підходи. Банк міжнародних розрахунків вказує на першу появу терміну «макропруденційний нагляд» у 1979 р. на засіданні Комітету Кука (попередника Базельського комітету з банківського регулювання і нагляду) у зв'язку з підкресленням взаємозв'язку між пруденційним регулюванням та макроекономічними аспектами. Широкий вжиток терміну у Центральних банках країн світу розпочався після Азійської фінансової кризи 1997 р., зокрема, велика увага стала приділятися оцінюванню вразливості фінансових систем за так званими «макропруденційними індикаторами».

Міжнародні організації часто використовують таке визначення макропруденційного регулювання: «це концепція політики державних органів по

відношенню до попередження та подолання фінансової нестабільності і запобігання негативних наслідків».

Бураковський І.В. описує макропруденційний підхід як такий, що виходить з необхідності мінімізувати ризики, пов'язані з екстерналіями, у той час як мікропруденційне регулювання підпорядковано меті забезпечення стійкості фінансового інститута [10, с.324].

Каурова Н.Н. вважає, що макропруденційний підхід регулювання фінансової системи доповнює класичну систему нагляду за окремими установами контролем за системними ризиками і ефектами фінансової нестійкості [32 с. 8].

Мойсєєв С.Р. обмежує макропруденційну політику комплексом заходів, спрямованих на мінімізацію ризику системної фінансової кризи [59, с. 34]. Ми не погоджуємося з таким вузьким підходом, вважаючи, що макропруденційна політика є широкою категорією, яка включає в себе інструменти попередження, оперативного контролю та оцінки результатів.

Беручи за основу визначення, що використовується міжнародними організаціями, ми характеризуємо макропруденційний підхід як регулювання банківської системи в цілому у безпосередньому зв'язку з іншими секторами економіки, що має на меті зниження системного ризику шляхом попередження фінансової вразливості, моніторингу рівня системного ризику та оцінки макропруденційних індикаторів. Ключові елементи пропонованого визначення наводяться у табл. 3.1.

Таблиця 3.1.

Ключові елементи макропруденційного підходу до регулювання банківської системи*

Мета	Зниження системного ризику та забезпечення фінансової стійкості
Об'єкт	Банківська система в цілому та її взаємодія з реальним сектором
Функції	Контроль, оцінка та оперативний вплив на системні ризики
Інструменти	Макропруденційні індикатори (агреговані мікропруденційні індикатори та макроекономічні показники)

*Джерело: складено за [32.; 57]

Слід зауважити, що зниження ризику для банківської системи за макропруденційний підходом відбувається у двох вимірах: 1) часовому (пом'якшення проциклічності); 2) просторовому (запобігання передачі ризику від одного сегменту до іншого, захист від міжнародних шоків, контроль за діяльністю системно важливих установ).

Регулювання здійснюється на основі моніторингу макропруденційних індикаторів, які включають агреговані мікропруденційні індикатори та макроекономічні показники.

До мікропруденційних індикаторів слід віднести: показники адекватності капіталу, якість активів (ступінь концентрації кредитів за секторами, частка кредитів у валюті, ризиковість активів, частка взаємопов'язаних позик і т.д.), стійкість управління (витрати і доходи в розрахунку на одного співробітника, збільшення кількості фінансових установ), доходи та прибутковість, ліквідність, чутливість до ринкового ризику (валютного, процентного і т.д.), ринкові індикатори (кредитні рейтинги, ціни на фінансові інструменти) [107., с. 9].

Для аналізу ситуації в банківській системі в межах макропруденційного підходу використовують такі макроекономічні індикатори: показники економічного зростання, стану платіжного балансу, інфляції, процентні ставки і валютні курси, динаміка кредитування та розвитку фондового ринку, чутливість до зовнішніх шоків та інше [107, с. 9].

В залежності від конкретних цілей макропруденційного регулювання обирається набір показників. Європейський центральний банк виділяє три категорії, а саме:

1) індикатори стійкості банківської системи (динаміка запозичень, конкурентні умови, показники ліквідності, концентрація ризиків, якість активів, прибутковість, наявність буферів капіталу, оцінка ринку);

2) макроекономічні фактори, що мають вплив на банківську систему (рівень доходу, леверидж, показники заборгованості, ціни на активи, монетарна політика та зовнішня позиція країни та/або ЄС);

3) фактори чутливості до шоків в інших секторах, країнах, регіонах [107, с. 23].

Хоча рівень гармонізації стандартів в межах ЄС є досить високим, можливість співставлення індикаторів серед членів союзу ускладнюється різницею в бухгалтерському обліку та нормах резервування.

З 2011 р. Європейський Союз будує Європейську систему фінансового нагляду, в яку входять регулятори окремих сегментів фінансового сектора (рис. 3.1.).

Рис.3. 1. Модель побудови макропруденційного регулювання у ЄС*

*Джерело: побудовано на основі [67].

Останнім зі створених органів була Європейська рада системних ризиків, на яку покладаються такі функції: виявлення, оцінка і зниження вразливості, що виникають через взаємозалежності елементів фінансового ринку, а також макроекономічних та структурних змін [67]. Вважають, що основною перевагою

нового регуляторного органу буде можливість швидкої адаптації та гнучкості реакції.

Законодавчою основою макропруденційного регулювання в США на сучасному етапі виступає Закон Додда-Франка, підписаний 21 липня 2010 р. За даним нормативним актом був створений макропруденційний орган – Рада з нагляду за фінансовою стабільністю, яка наділена широкими повноваженнями для визначення та моніторингу надмірних ризиків у фінансовій системі США, що можуть бути викликані погіршенням фінансового стану або банкрутством великих банків, холдингів банківських та/або небанківських інституцій, або зовнішніми факторами, та реагування на загрози фінансовій стійкості США. Особлива увага приділяється системно важливим фінансовим інститутам. Рада з нагляду за фінансовою стабільністю займається питаннями виявлення системно значимих установ, розробки для них більш жорстких стандартів, посиленого контролю, реструктуризації та ліквідації тих, що несуть ризики для всієї системи.

У той же час посилення макропруденційної концепції проходить в інших регуляторних органах фінансового сектора. Основні органи макропруденційного регулювання США наведені на рис. 3.2.

Рис. 3.2. Модель побудови макропруденційного регулювання у США

[73, с. 115]

Рада з нагляду за фінансовою стабільністю не впровадила єдиний набір макропруденційних показників. Так, Федеральна резервна система використовує індикатори системи CAMEL, обсяги кредитів, прострочені на 30–89 днів та окремо кредитів, платежі за які прострочені на 90 днів чи більше, співвідношення чистого доходу до активів, розміри резервів тощо. А Федеральна корпорація зі страхування депозитів застосовує для моніторингу компоненти моделі GMS (Growth Monitoring System), яка базується на припущенні, що швидке зростання активів може спричинити збільшення вкладень з підвищеним ступенем ризику і зниження якості управління банком. Модель використовує п'ять показників: приріст активів; приріст кредитного портфеля; частка кредитних вкладень у цінні папери з терміном понад 5 років у складі активів; частка зобов'язань у пасивах; темп зростання активів і кредитів, співвідношення кредити/активи та інше [71].

Державне Казначейство Сполученого Королівства, Банк Англії з новоствореним Комітетом з фінансової політики займаються питаннями стійкості фінансової системи на макрорівні. Також були утворені дві нові інституції регулювання фінансового сектора (рис. 3.3). Підґрунтям реформ можна вважати теорії поведінкових фінансів. Як ми бачимо, обрана структура регулювання відповідає моделі «подвійного піку» (twin peaks), тобто між двома державними органами розподіляється об'єкт нагляду не за секторальним (сегментальним) принципом, а за суттю процесів, що піддаються контролю даними установами.

Рис. 3.3. Модель макропруденційного регулювання у Сполученому Королівстві [73, с. 116]

Комітет з фінансової політики наділений повноваженнями у таких двох сферах:

- 1) надання рекомендацій мікропруденційним органам, Управлінню пруденційного регулювання і Управлінню фінансовою поведінкою;
- 2) керування Управліннями з питань адаптації мікропруденційних норм до макропруденційних вимог, що будуть закріплені в законодавстві за пропозицією Державного Казначейства її Величності.

Банк Англії на противагу Федеральній резервній системі США надає перевагу не складним комплексним моделям оцінки фінансової стійкості, а моніторингу інформації, що надходить з різних владних органів Сполученого Королівства. Більшою мірою використовуються агреговані мікропруденційні показники діяльності банків та дані фінансового ринку.

Китай розбудовує систему макропруденційного регулювання банківської системи, зокрема працює над розробкою механізму збору та аналізу макропруденційних показників, що проходить паралельно з переходом до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та аудиту і вдосконаленням класифікації фінансових установ. Структура органів фінансового регулювання залишається незмінною з 2004 р. (рис. 3.4.), однак розширюється коло питань у зв'язку з орієнтацією на макрорівень та системний ризик.

Модель структури нагляду за фінансовою системою відповідає інституційному підходу, так як виділено три основні об'єкти: банківська діяльність, операції з цінними паперами та страхування. До певної міри вважаємо, що макропруденційне регулювання вже має своє місце у державі, адже існує контрциклічне нормування, що є результатом координації монетарної, фіскальної та загальноекономічної політики КНР.

На даний момент для макропруденційного аналізу регуляторні органи Китаю використовує такі агреговані мікропруденційні показники: загальні показники діяльності установ, що відображають динаміку активів, кредитів і депозитів, індикатори безпеки (адекватність капіталу, якість активів, концентрація кредитного портфеля), показники ліквідності та прибутковості. Даний аналіз доповнюється дослідженням контрольних точок банківської системи у цілому, а саме: доля міжбанківського кредитування, відсоток офшорного фінансування, співвідношення сукупного кредитування до суми депозитів.

Рис. 3.4. Модель фінансового регулювання у КНР [73с. 117]

У Китаї макропруденційний аналіз включає також такі макроекономічні фактори: розмір і темп зростання ВВП, інфляція, грошові агрегати, сальдо поточного балансу, розмір зовнішнього боргу та міжнародних резервів, динаміку валютного курсу [107].

Тема макропруденційного підходу актуальна для України, оскільки вітчизняна банківська система, що продовжує розвиватися, особливо наражається ринковим ризикам і ризикам ліквідності. Оцінка системного ризику та макропруденційне регулювання не впроваджені в Україні на належному рівні. В.І. Міщенко вважає частковим аналогом такої діяльності розрахунки макроекономічних стрес-тестів та окремі метадані індикаторів фінансової стійкості, що узагальнюються Національним банком у рамках Програми оцінки стійкості фінансового сектора під егідою МВФ і Світового банку [59, с. 32.].

На нашу думку, історія системи банківського регулювання і нагляду свідчить про малу ймовірність створення єдиного органу, який би відповідав за стійкість банківської системи. Більш важливою проблемою є налагодження оперативного взаємозв'язку з макропруденційних питань між Національним банком України, Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Отже, використовуючи світовий досвід для моделювання системи забезпечення фінансової стійкості банківської системи в Україні, відповідальним за макропруденційне регулювання повинен стати спеціалізований департамент НБУ, який би складався зі спеціалістів різного профілю для дослідження всіх основних проявів системного ризику. Одним з першочергових завдань є розробка набору індикаторів, які дозволили би попередити порушення стійкості як на рівні окремого банку, так і на рівні системи загалом, приділяючи особливу увагу системно важливим установам. Для України пріоритетним є посилення мікропруденційного нагляду у взаємодії з макрорівнем та розгортання міжнародної співпраці у сфері макропруденційного нагляду.

Порівнюючи системи побудови макропруденційного регулювання трьох провідних економік світу – США, ЄС та Великобританії, слід відзначити, що кожна з них має ряд переваг та недоліків. У США, на нашу думку, позитивним зрушенням є виникнення макропруденційного мегарегулятора, що може об'єднати п'ять секторальних органів влади для вирішення спільної задачі на

федеральному рівні. Проте система залишається складною та може супроводжуватися виникненням внутрішніх протистоянь.

Створення Європейської системи фінансового нагляду закрило прогалини у макропруденційному регулюванні на рівні ЄС, однак основні функції нагляду залишаються закріпленими за національними органами. Великобританія характеризується більш простою моделлю побудови, вважаємо, що важливою позитивною рисою системи є можливість макропруденційного органу безпосередньо керувати процесом при необхідності та приймати рішення про застосування тих чи інших інструментів.

Однак, відсутність секторального поділу між регуляторними органами може зумовити приділення недостатньої уваги фінансовим ринкам у порівнянні з банківською системою.

Відкритим для наступного вивчення залишається питання інструментів макропруденційного регулювання з особливою увагою на проблему контрциклічного регулювання та координації монетарної і макропруденційної політик.

Узагальнюючи світовий досвід, вважаємо за необхідне виділити два типи системи макропруденційного регулювання за характером повноважень: жорсткий і м'який. Наприклад, ЄС планує побудувати гнучку систему реагування на порушення фінансової стійкості та регулювання рекомендаціями і зауваженнями, а Великобританія наділяє Комітет з фінансової політики правом керувати процесом.

Країни зі складним адміністративно-територіальним устроєм або об'єднання юрисдикцій обирають розгалужену структуру наглядових органів, у той час як унітарні держави концентрують макропруденційні повноваження в одному органі.

У розрізі порівняльних характеристик слід відмітити три основні тенденції по відношенню до побудови системи макропруденційного регулювання: 1) концентрація повноважень в межах центрального банку країни; 2) створення

мегарегулятора фінансової стійкості; 3) закріплення сегментного регулювання (окремі мегаоргани для банків, фондового ринку, пенсійних фондів тощо).

3.2. Оцінка фінансової стійкості банківської системи у практиці країн світу

Сучасні глобалізаційні процеси у світовій економіці вимагають від органів регулювання окремих країн адаптувати власні методи впливу на економічні явища відповідно до світових тенденцій. Така необхідність обумовлена ступенем інтегрованості та взаємопроникненням світового капіталу між країнами.

Це підтверджується й наслідками світової фінансової кризи 2008–2009 рр., коли негативні тенденції у функціонуванні фінансової системи однієї країни дуже швидко розповсюдилися на національні економіки інших країн.

Усі країни, що заздалегідь запровадили систему оцінки і забезпечення фінансової стійкості банківська система країн відповідно засад макропруденційного нагляду, не зазнали значного негативного впливу з боку зовнішнього економічного середовища. зокрема, серед країн західної Європи в якості прикладу можна навести Швецію, Фінляндію, Норвегію, Данію, Нідерланди; серед країн Східної Європи – Чехію, Словаччину і Польщу; серед країн далекого Сходу – Південну Корею, Таїланд та індонезію; серед країн латинської Америки – Чилі та Аргентину; серед країн Африки – Південно-Африканську Республіку.

Основним результатом запровадження системного підходу до оцінки і забезпечення фінансової стійкості банківської системи можна вважати відсутність суттєвого відтоку іноземного капіталу з зазначених країни або надзвичайних втрат як банків, так і фінансових установ від знецінення активів на фінансових ринках. Також серед усіх країн де було запроваджено систему оцінки фінансової стійкості, не було зафіксованого жодного випадку масового вилучення населенням вкладів з банків, що стало результатом дії інструментів

комунікаційної політики центрального банку, спрямованої на роз'яснення суспільству поточного стану банківської системи і ризиків [55, с. 5].

Незважаючи на зазначене, функціонування цієї системи має і певні недоліки. Основним з них є недосконалість механізму координації між різними країнами світу. Це питання постійно стоїть в епіцентрі уваги під час зустрічей представників «Великої двадцятки», де особлива увага приділялася консолідації зусиль усіх країн і міжнародних організацій з метою забезпечення глобальної фінансової стійкості.

Але цей недолік є актуальним для країн, економіки і фінансові ринки яких мають надзвичайно складну структуру, за обсягами значно перевищують їх потреби і повністю інтегровані у міжнародний поділ праці та рух капіталу. Україна на сьогоднішній день є малою, відкритою економікою, з чітко вираженою сировинно експортною орієнтацією, суб'єкти господарювання якої є виключно споживачами на міжнародних ринках капіталу. Враховуючи ці факти, зазначений недолік не може вважатися ключовим у процесі прийняття рішень щодо запровадження системи оцінки і забезпечення фінансової стійкості банківської системи.

Натомість, вирішення проблем абсорбції негативного впливу з боку зовнішнього середовища дозволить знизити вірогідність реалізації надзвичайно актуальних на сьогоднішній день системних ризиків – відтоку ресурсів з банківської системи, підвищення довіри суспільства як до діяльності банків, так і органів державного регулювання, покращення якості банківських активів в результаті застосування превентивних заходів [48, с. 18].

На сьогоднішній день в Україні вже запроваджено основні елементи системи оцінки і забезпечення фінансової стійкості банківської системи відповідно до макроекономічного підходу.

По-перше, Національним банком України на регулярній основі проводиться мікропруденційний нагляд за діяльністю банків, збір та обробка статистичної інформації щодо роботи грошового ринку. Ця інформація має велике значення в

процесі визначення поточного стану фінансової стійкості банківської системи, її окремих елементів, ризиків у діяльності тощо.

По-друге, починаючи з грудня 2006 р., Національний банк України щокварталу збирає і компілює індикатори фінансової стійкості банківської системи України (деPOSITНИХ корпорацій). Зазначена система індикаторів включає в себе агреговані дані по діяльності всіх банків. за її допомогою можна визначити місце банківської системи в економічній системі, вплив макроекономічної ситуації на стан банківських установ тощо.

По-третє, Постановою Правління НБУ №460 від 6 серпня 2008 р. Національним банком України запроваджено у практику методичні підходи до проведення стрес-тесту у банках України. У цій постанові визначено основні типи ризиків, які мають бути об'єктом стрес-тестування, методи і періодичність його проведення.

По-четверте, Національний банк України на регулярній основі публікує матеріали щодо поточного стану елементів економічної системи. В зазначених документах здійснюється аналіз і побудований прогноз щодо: інфляційних процесів у країні, стану реального сектору економіки, платіжного балансу, фондового ринку. Також щомісячно публікуються огляди основних фінансових ринків і стану банківської системи.

У сукупності це дає підстави зробити висновок про наявність майже повного набору аналітичного інструментарію, який є основою макропруденційного підходу до аналізу фінансової стійкості банківської системи [15, с. 24].

На жаль, ефективність впливу зазначених елементів на забезпечення фінансової стабільності банківської системи суттєво обмежена. Це обґрунтовано відсутністю системного підходу до оцінки і механізму забезпечення фінансової стійкості банківської системи.

Як показує міжнародний досвід (табл. 3. 2.), для запровадження у практику системи оцінки фінансової стійкості необхідно розробити відповідне нормативне підґрунтя та методичні засади діяльності такої системи.

Передумовою для вдосконалення нормативного підґрунтя є вибір органу державного управління, на який буде покладена функція забезпечення фінансової стійкості банківської системи. Враховуючи особливості функціонування вітчизняної економіки і банківської системи, виконання функції щодо забезпечення фінансової стійкості банківської системи необхідно покласти на Національний банк України.

Цей варіант є найбільш прийнятним і рекомендованим до впровадження і обґрунтований такими положеннями.

По-перше, Національний банк України має значний досвід і весь необхідний інструментарій для регулювання діяльності банківської системи.

По-друге, оскільки забезпечення фінансової стійкості тісно пов'язано із стабільністю грошової одиниці, то виконання цих функцій повинно представляти собою тісно пов'язану систему рішень.

По-третє, Національний банк України має здобутий роками авторитет у суспільстві (принаймні в порівнянні з іншими органами державного управління) з питань, які пов'язані із забезпеченням стабільності грошової одиниці і банківської системи. Крім того, відповідно до міжнародного досвіду саме на центральні банки, як правило, покладена функція забезпечення фінансової стійкості [49, с. 18].

Таблиця 3.2.

Порівняльна таблиця поточного стану системи забезпечення фінансової стійкості центральними банками окремих країн світу

Країна	Наявність правових підстав для здійснення центральним банком функції забезпечення ФС	Організаційна структура здійснення аналізу фінансової стійкості	Періодичність підготовки публічного звіту	Аналітичні інструменти, які використовуються для оцінки фінансової стійкості
--------	--	---	---	--

Чилі	Так	Підрозділ	Піврічний звіт	Індикатори / стрес-тестування
Чеська республіка	Так	Відділ	Щорічний звіт	Індикатори / кількісний підхід
Польща		Підрозділ	Щорічний звіт	Індикатори / кількісний підхід
Словаччина	Так	Підрозділ	Щорічний звіт	Індикатори / кількісний підхід
Таїланд	-	Підрозділ	Щорічний звіт	Індикатори / кількісний підхід
Індонезія	-	Підрозділ	Щорічний звіт	Індикатори / індекс фінансової стабільності
Україна	-	Підрозділ	-	Індикатори

Оцінювання фінансової стійкості банківської системи України, виступаючи складовою частиною стратегії забезпечення фінансової стійкості вітчизняного банківського сектору, набуває особливої актуальності в період нестабільності. У цьому напрямі дослідження закордонного досвіду у практиці органів регулювання країн світу дозволить відокремити найбільш ефективні підходи і методи із забезпечення фінансової стійкості з метою їх адаптування та використання в Україні.

Саме тому останнім часом міжнародна практика оцінювання фінансового стану комерційних банків і визначення рівня їхньої фінансової стійкості зазнала значних перетворень, що було зумовлено змінами, які відбулися в розвитку банківського бізнесу. Виникає необхідність розглянути основні міжнародні інститути у сфері банківського нагляду, окреслити їхню специфіку і проаналізувати методи оцінювання фінансової стійкості банків (табл. 3.3.).

Базельський комітет із банківського нагляду [65] веде багаторічну працю щодо розроблення загальних міжнародних правил з питань достатності капіталу.

Нові правила 2009 року з'явилися у формі двох консультативних документів під назвою «Базель III». Загальний зміст «Базелю III» полягає в переході від нагляду, заснованому на формальному виконанні нормативів, хоча й це зберігає своє значення, до ризикорієнтованого банківського нагляду. У фінальних версіях «Базелю III» з'явилося нове поняття – «кореневий капітал

першого рівня» і було висунуто пропозицію про створення буферів капіталу для забезпечення формування резервних запасів капіталу у сприятливі часи, які можуть бути використані під час кризи [5].

До цього моменту загальна структура банківського капіталу, яка була визначена «Базелем II» [4], з метою дотримання банками мінімальних вимог до рівня достатності капіталу, складалася з трьох рівнів.

Таблиця 3.3.

Міжнародні інститути банківського регулювання [65; 68]

Найменування міжнародного інституту банківського нагляду	Призначення	Головна мета діяльності
1. Базельський комітет з питань міжнародного банківського нагляду (BCBS)	Розробляє список стандартів, рекомендацій щодо здійснення банківського нагляду і рекомендує їх національним органам влади до банківського нагляду	Зміцнення фінансової стабільності за допомогою ефективного банківського нагляду через кількісні і якісні стандарти

Продовження таблиці 3.3.

2. Міжнародний валютний фонд (МВФ)	Спеціальне агентство Організації Об'єднаних Націй (ООН), засноване з метою регулювання валютно-кредитних відносин країн-членів і надання їм допомоги при дефіциті платіжного балансу шляхом надання коротко-і середньострокових кредитів в іноземній валюті	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розвиток міжнародного співробітництва в галузі монетарної політики. 2. Забезпечення стабільності валют. 3. Стимулювання економічного зростання. 4. Забезпечення високого рівня зайнятості. 5. Надання тимчасової фінансової допомоги країнам-членам
3. Світовий банк	Одна з найбільших у світі організацій, що надає допомогу з метою розвитку	<ol style="list-style-type: none"> 1. Надання кредитів. 2. Проведення фінансових консультацій. 3. Надання технічної підтримки і консультаційних послуг у країнах із низьким і середнім рівнями

Капітал, що визнається державними органами нагляду як джерело покриття неочікуваних збитків (регулятивний капітал), складається з акціонерного капіталу і нерозподіленого прибутку (капітал 1-го рівня, або основний капітал), додаткового капіталу (капітал 2-го рівня, або «підпорядкований» капітал). Банки можуть залучати і капітал 3-го рівня, заснованого на використанні короткострокових субординованих запозичень, які за певних умов можуть спрямуватися для підтримання мінімальних вимог до рівня достатності капіталу.

У кінці 2010 року було опубліковано завершальну версію документів «Базелю III», які містили такі положення:

- підвищення якості, стійкості і прозорості капіталу з обмеженнями для капіталу першого рівня і введенням нового поняття «кореневий капітал першого рівня» (Common Equity Tier 1);

- посилення вимог до покриття ризику капіталом (посилення вимог до достатності капіталу на покриття кредитного ризику контрагента, що виникає за похідними фінансовими інструментами, угодами репо та діяльності з фінансування операцій, пов'язаних із цінними паперами);

- упровадження показника левериджу як доповнення до підходу, що враховує рівень ризику при розрахунку показника достатності капіталу в системі угоди «Базель II»;

- розрахунок мінімальних рівнів ліквідності з короткостроковими і довгостроковими вимогами;

- створення буферів капіталу для забезпечення формування резервних запасів капіталу у сприятливі часи, які можуть бути використані під час кризи.

Слід відзначити, що нові стандарти збільшують якість, стабільність і прозорість первинного капіталу, а також стійкість усієї системи до ризиків. Поряд із підвищеними вимогами до капіталу та достатності капіталу, «Базель III» вводить нові вимоги щодо ліквідності і частки позикового капіталу. Крім того, вводяться поліпшення щодо кредитного ризику контрагента і ринкового ризику для торгового портфеля нові вимоги щодо капіталу для коригування вартості кредиту (Credit Value Adjustment), ризику втрати напряму (Wrong Way Risk),

ризикова вартість у стресовій ситуації (Stressed Value At Risk) і зміни рівня ризику портфеля під час його трансформації (Incremental Risk)] (рис. 3.5.).

«Базель III» включає в себе напрями вдосконалення як на мікро-, так і на макропруденційному рівнях. Нові стандарти мають переваги щодо «Базелю II», особливо це стосується посилення вимог щодо величини і якості власного капіталу. «Базель III» містить системно орієнтовані компоненти, які в цілому повинні забезпечити фінансову стійкість банківських систем [22, с. 228].

Також необхідно розглянути діяльність МВФ щодо впровадження цієї організації системи індикаторів фінансової стійкості [77]. Використання цих показників і впровадження у практику свідчить про те, що існують як позитивні, так і негативні риси цієї системи. До позитивних сторін слід віднести:

- системний підхід, який відображає тенденції функціонування разом із банківською системою інших секторів економіки – ринку нерухомості й фондового ринку;

- регулярний моніторинг показників, що стимулюють банківські установи вживати своєчасні заходи щодо корегування своєї діяльності;

- урахування структурних змін через галузеву структуру кредитування, а також через характеристику структури активів інших фінансових установ.

Слід відмітити, що в умовах нестабільності на фінансових ринках стрес-тестування стає все більш поширеним методом аналізу ризиків у банківських установах. Упровадження такого інструменту ризик-менеджменту дозволяє попередити виникнення кризи за допомогою методів кількісної оцінки ризиків ліквідності, валютного ризику, ризику зміни відсоткової ставки і визначити суми (збитків, доходів) у разі розвитку подій за закладеними припущеннями.

Суть стрес-тестування полягає в тому, щоб зрозуміти, що може трапитися, які збитки може понести банк у тій чи іншій несподіваній ситуації. Стрес-тестування використовується і для оцінювання всієї фінансової системи, її вразливості стосовно несподіваним подіям. Воно виступає потужним інструментом оцінювання фінансової стійкості банків, оскільки дозволяє оцінити вплив на фінансове становище банку несприятливих подій.

На міжнародному рівні стрес-тестування банків проводиться Європейським банківським управлінням (European Banking Authority – EBA) [66], Міжнародним валютним фондом (International Monetary Fund – IMF) [68] спільно зі Світовим банком (The World Bank) [70].

У світовій банківській практиці використовують різні методи проведення стрес-тестування, до основних з яких зараховують: сценарний метод, метод чутливості (еластичності), метод оцінки збитку (модель VaR), індексний метод.

Однією зі складових при визначенні рівня фінансової стійкості банківської системи є поширена у світі практика присвоєння певного рейтингу. Загальноприйнятими універсальними системами оцінювання кредитоспроможності є кредитні рейтинги, які присвоюють незалежні рейтингові агентства за стандартизованою шкалою.

Нині у світі існує ціла низка рейтингових агенцій, проте найбільшу популярність мають рейтинги, обчислені всесвітньо відомими фірмами Мудиз (Moody's Investors Service, Moody's), Стандарт енд Пулз (Standard & Poor's Corporation, S & P), Фіч Інвесторз (Fitch Investors Service).

Під час оцінювання фінансової стійкості банків кредитні рейтинги виступають основним джерелом інформації для потенційних інвесторів, на основі якої приймаються рішення щодо визначення стратегічних цілей розвитку банків з урахуванням наданого рівня кредитного та інвестиційного ризику як самого фінансово-кредитного інституту, так і окремих фінансових операцій при наданні послуг іншим суб'єктам економіки.

Системи оцінювання фінансової стійкості банківського сектору як складової комплексних систем оцінювання діяльності банків у практиці країн світу мають істотні розбіжності, які обумовлені певними чинниками впливу: можливістю перевірки на місцях, їхньою регулярністю; видами і складом звітності; проблеми розвитку банківської системи в сучасних умовах доступністю інших джерел інформації; людськими ресурсами [98, с. 195].

За наявних особливостей у підходах до оцінювання фінансової стійкості банківських інститутів у зазначених країнах, обумовлених економічними, політичними чинниками, ступенем розвиненості ринкових відносин, вони мають низку спільних рис. Рейтингові системи використовуються при оцінюванні поточного стану комерційного банку та висвітленні вже наявних проблем і ризиків. Результати, отримані в ході рейтингового оцінювання, використовуються органами регулювання і нагляду за диференційного підходу окремого банку.

Також слід відмітити, що оцінювання фінансової стійкості банківської системи у практиці наглядових органів зарубіжних країн набуває специфічного «суспільного» відтінку. Воно виступає певним ступенем відповідальності держави в особі органів регулювання перед спільнотою і характеризує рівень довіри до банківської системи. У зв'язку з чим значно зростає значення її об'єктивності і достовірності, що передбачає постійне вдосконалення методології та інструментарію такої оцінки, обумовлене зміною зовнішніх умов функціонування банків, ускладненням методів ведення банківського бізнесу, значним розширенням спектра здійснюваних операцій і послуг. Ураховуючи те, що системи оцінювання пройшли апробацію в діяльності наглядових органів зарубіжних країн, підтвердили свою ефективність і практичну значущість,

елементи цих систем з урахуванням вітчизняної специфіки можуть бути орієнтиром для відпрацювання ефективних підходів до оцінювання фінансової стійкості банківської системи України.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

У результаті дослідження напрямів забезпечення фінансової стійкості банків як передумови сталого економічного зростання можна підсумувати наступне.

Системи оцінювання фінансової стійкості банківського сектору як складової комплексних систем оцінювання діяльності банків у практиці країн світу мають істотні розбіжності, які обумовлені певними чинниками впливу: можливістю перевірки на місцях, їхньою регулярністю; видами і складом звітності; доступністю інших джерел інформації; людськими ресурсами.

Наявні системи оцінювання фінансової стійкості в рамках аналізу фінансового стану банківської системи в розрізі країн світу, то виділяють такі: рейтингові оцінки комерційних банків – США (Camels), Італія (Patrol), Франція (Ogar), Аргентина (Basic); дистанційний моніторинг – Німеччина (Bakis – розрахунок фінансових коефіцієнтів та аналіз груп банків), Нідерланди (система спостереження), США (модель моніторингу окремих банків), Франція (Ghe); комплексні системи оцінювання ризиків банківської системи – Нідерланди (Rast), Великобританія (Rate); статистичні моделі «системи раннього реагування» – США (Seer), Італія (система раннього реагування), Франція (Saaba).

У підходах до оцінювання фінансової стійкості банківських інститутів у зазначених країнах, обумовлені економічні, політичні чинники, ступінь розвиненості ринкових відносин, вони мають низку спільних рис. Рейтингові системи використовуються при оцінюванні поточного стану комерційного банку та висвітленні вже наявних проблем і ризиків. Результати, отримані в ході рейтингового оцінювання, використовуються органами регулювання і нагляду за диференційного підходу окремого банку.

Системи рейтингової оцінки ризиків і раннього реагування розвинутих країн мають суттєві відмінності, обумовлені як історичними та структурними особливостями розвитку банківських систем цих країн, так і особливостями здійснюваної різними державами економічної політики. Разом з тим, останні розробки органів банківського регулювання та нагляду, які отримали розповсюдження у 90-х рр. ХХ ст., орієнтовані головним чином на кредитні та ринкові ризики, якість менеджменту, а також на необхідність виявлення проблем у комерційних банках на ранній стадії.

Прискорені зміни структури соціально-економічного середовища та значна

відкритість економіки України, обумовлюють значний вплив дії зовнішніх та внутрішніх шоків, які викликають економічні втрати, заважають країні встати на шлях стійкого і сталого довгострокового економічного зростання та створюють загрозу виникнення економічної кризи. Фінансова система є дуже чутливим та вразливим елементом соціально-економічної системи будь-якої країни. Саме тому побудова системи аналізу стійкості банківської системи та її інтеграція в систему загальнодержавного управління є надзвичайно важливим та актуальним завданням для України.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі зроблено теоретичні узагальнення й отримано розв'язання наукових завдань щодо забезпечення фінансової стійкості банківської системи, а також внесено пропозиції щодо перспектив удосконалення механізму

підвищення фінансової стійкості банків в Україні. Загальні висновки, одержані в результаті дослідження, полягають у наступному:

1. У сучасних умовах світової економічної глобалізації, лібералізації фінансових ринків і можливості виникнення кризових явищ загострюються питання щодо забезпечення в кожній країні світу сталого економічного розвитку, який значною мірою залежить від стійкості та ефективності банківської системи. Слід відмітити, що основним чинником при здобутті довіри інвесторів і вкладників до комерційних банків виступає фінансова стійкість і шляхи її забезпечення. Фінансова стійкість і стабільний розвиток мають бути не лише короткочасними досягненнями комерційних банків, а і їхньою стратегічною ціллю, від чого, у свою чергу, залежатиме динамічність ринкових перетворень і підвищення соціальних стандартів.

2. Для більш чіткого розуміння дефініції «фінансова стійкість» було узагальнено підходи до її визначення. Запропоноване визначення на відміну від досліджуваних поєднує в собі макро- і мікроекономічні аспекти функціонування системи під впливом різноманітних факторів та одночасно враховує параметр певного співвідношення (набору) показників, що надасть змогу спростити аналіз даного явища через акумулювання декількох визначень запропонованим авторським та дозволить розглядати управління стійкістю банку як сукупність заходів, що уможливають нейтралізацію дестабілізуючих чинників на основі індикатора захисту кредитного ресурсу банку.

3. Оцінити якісний стан банку, його чутливість до впливу зовнішніх і внутрішніх чинників дає можливість система індикаторів фінансової стійкості. Відповідно до показників інформаційної бази, індикатори поділяють на макроекономічні, індикатори агрегованих фінансових звітів і балансів банків та мікроекономічні індикатори. Використовуючи інформаційну базу, формується система індикаторів фінансової стійкості - критичних точок, досягаючи яких, кількісні зміни породжують якісний стрибок, що змінює фінансову стійкість

4. Банки є частиною єдиного економічного організму як одного із важливих секторів економіки. Фінансовий стан банківської системи та економіки в цілому –

це два взаємопов'язані явища. Стан кожного з них залежить не тільки від власного розвитку, але і від розвитку суспільних відносин у цілому. Ефективність розвитку банківської системи позитивно впливає на інвестиційну активність та економічне зростання в країні. З іншого боку, ефективність функціонування банків значною мірою залежить від стану економіки, особливо від її виробничого сектору, оскільки в умовах кризи та падіння інвестиційної активності діяльність банків зміщується в бік проведення спекулятивних і ризикових банківських операцій.

5. Нині оцінка діяльності банків, як правило, здійснюється на основі деякої системи показників, які характеризують фінансово-економічні результати, досягнуті банківськими установами за певний період. Хоча банки зобов'язані регулярно публікувати інформацію про свою діяльність, проте банківська система й досі залишається досить закритою сферою, доступ до детальної достовірної інформації є обмеженим для широкої громадськості. До того ж інтереси різних груп зацікавлених учасників ринку фінансових послуг досить часто суттєво відрізняються. Наприклад, акціонерів банку хвилює його рентабельність, державу – зростання ролі банківської системи в економіці країни, а пересічних вкладників – прибутковість їх депозитів.

6. Аналіз існуючих методичних підходів до оцінки фінансової стійкості банків, що використовуються у вітчизняній та зарубіжній практиці, свідчить про існування суттєвих розбіжностей як у складових фінансової стійкості, так і в показниках, що використовуються для оцінки. На нашу думку, система показників має визначатися факторами, що обумовлюють фінансову стійкість банку, а, отже, головними складовими оцінки є: достатність капіталу, прибутковість банку, ліквідність, якість активів та пасивів. Порогові значення показників оцінки фінансової стійкості, які визначаються встановленими органами банківського нагляду як нормативні значення, що характеризують критично небезпечний рівень, повинні враховувати динамічні зміни макроекономічних умов господарювання і принципів регулювання банківської діяльності.

7. Розглянувши різні визначення терміну макропруденційне регулювання, ми прийшли до висновку, що описувати дане поняття потрібно через цілі: зниження системного ризику та забезпечення стійкості фінансової системи. Огляд макропруденційних індикаторів країн світу вказує на відсутність єдності щодо переліку показників, періодичності збору даних, часових меж аналізу, доступу широких верств населення, а також недопрацювання даного питання на міжнародному рівні.

8. Практика оцінювання фінансової стійкості банківської системи в зарубіжних країнах свідчить, що своєчасний аналіз ситуації в банківському секторі виступає надійною базою для здійснення ефективного і своєчасного регулювання з боку державних органів. Особлива увага при цьому приділяється запобіганню негативним соціальним наслідкам, тобто на перший план виходять попереджувальні заходи впливу макропруденційного характеру.

9. Для забезпечення фінансової стійкості комерційні банки мають застосовувати прогресивні методи, що спрямовані на підвищення рівня своєї капіталізації, поліпшення якості активів та фінансового менеджменту, оптимізацію управління активами і зобов'язаннями. Дані методи мають забезпечити такі умови функціонування комерційного банку, за яких його взаємодія з навколишнім середовищем не суперечила б специфіці банку як особливого грошово-кредитного інституту та його ролі в суспільному розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз банківської діяльності: навч. посібник [Текст] / А.М. Герасимович, М.Д. Алексенко, І.М. Парасій-Вергуненко та ін. // за ред. А.М. Герасимовича. – Вид. 2-ге, без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 600 с.

2. Аналітичне дослідження: «Інтегральний кредитний рейтинг банківської системи України» НРА «Рюрік» [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.rurik.com.ua/>.

3. Бабкіна І. Досвід зарубіжних країн щодо рейтингової оцінки діяльності банків [Текст] / І. Бабкіна // Вісник НБУ. –2010. – № 12. – С. 31–33.

4. Базель II: Міжнародна конвергенція вимірювання капіталу і стандартів капіталу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org>.

5. Базель III: Глобальна нормативна база для фінансово стійких банків і банківських систем [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org>.

6. Бакало І.І. Забезпечення фінансової стійкості банків [Текст] / І.І. Бакало // «Економіка, менеджмент, бізнес» - 1(5) - 2012 (Т. 1). - 359 с. – С. 120 – 124.

7. Балянт Г.Р. Забезпечення фінансової стійкості банків [Текст] / Г.Р. Балянт // Збірник наукових праць I Всеукраїнської н-п конференції: Фінансова політика України: реалії та перспективи розвитку» - Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ - С.13-15.

8. Барановський О. І. Фінансові кризи: передумови, наслідки і шляхи запобігання: Монографія [Текст] / О. І. Барановський. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 754 с.;

9. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): Монографія [Текст] / О.І. Барановський. – К.: КНТЕУ, 2004. – 759с.

10. Бураковский И.В. Мировая экономика: глобальный финансовый кризис [Текст] / И.В. Бураковский, А.В. Плотников. – Харьков: Фолио, 2010. – 415 с.

11. Бюлетень Національного банку України. [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

12. Васюренко О.В. Організація управління стійким розвитком банківської установи [Текст] / О.В. Васюренко, Н.Погореленко // Вісник Національного банку України.– 2006.– №7. – С. 22–24.

13. Вітлінський В. Фінансова стійкість як системна характеристика комерційного банку [Текст] / В. Вітлінський, О. Пернарівський // Банківська справа. – 2000. – № 6. – С. 48 – 51.

14.Вовк В. Я. Забезпечення фінансової стійкості банківської системи в умовах кризи [Текст] / В. Я. Вовк, Ю. В. Дмитрик // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2011. – № 2. – С. 41 – 44.

15.Вовчак О. І. Причини та наслідки впливу світової фінансової кризи на розвиток банківського і реального секторів економіки України [Текст] / О. Вовчак, Н. Поляк // Вісник Національного банку України – 2009. – №8 – С. 22-25.

16. Вовчак О.Д. Фінансова стратегія розвитку банку як передумова ефективності його діяльності [Текст] / О.Д. Вовчак, Н. Меда // Банківська справа.– 2008.– №3. – С. 23–37.

17.Водоп'янова Н. О. Финансовая устойчивость коммерческого банка [Текст] / Н.О. Водоп'янова // Межвузовский сборник научных трудов по итогам III Открытой научной конференции ВолгГТУ «Молодежь и экономика: новые взгляды и решения», 2003. – С. 11 – 12.

18.Волкова В. В. Управління ліквідністю як складова фінансової стійкості банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/.../27.PDF;

19. Гетманцев Д.О., Шукліна Н.Г. Банківське право України: Навч. посібник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ebk.net.ua.

20.Глушко О. В. Фінансова стійкість як категорійне поняття [Текст] / О. В. Глушко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – № 21.18. – С. 171 – 175.

21.Головко В. Система національних рахунків України: вчора, сьогодні, завтра [Текст] / В. Головко // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 4. – С. 3–6.

22.Довгань Ж. М. «Базель III» у забезпеченні фінансової стійкості банківської системи [Текст] / Ж. М. Довгань // Вісник УБС НБУ. – 2011. – № 1. – С. 224 – 229.

23.Домбровська Л. Фінансова стійкість комерційних банків України та напрямки її зміцнення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/35_OINBG_2012/Economics/1_120997.doc.htm

24.Єфремова Н. Ф. Фінансова стійкість сучасного комерційного банку та її основні елементи [Текст] / Н. Ф. Єфремова, О. В. Золотарьова, Ж. О. Грозан // Економічний простір. – 2011. – № 52/1. – С. 149 – 158.

25.Забезпечення умов стабільного функціонування банківського сектору України: монографія [Текст] / О. М. Колодізєв, О. В. Бойко, В. О. Дзеніс та ін.; за заг. ред. к.е.н., доц. Колодізєва О. М. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 312с.

26.Засади формування бюджетної політики держави: Монографія [Текст] / За наук. ред. М.М. Єрмошенка. – К.: НАУ, 2003. – 284с.

27. Зінченко В.О. Забезпечення стійкості банківської системи України [Текст] / В.О. // Зінченко Автор. дис канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит». – Суми, 2008. – 21 с.

28. Ильясов С.М. О сущности и основных факторах устойчивости банковской системы [Текст] / С.М. Ильясов // Деньги и кредит.– 2006.– №2. – С. 45–49.

29.ІФС. [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Statist/index_FSI.htm.

30.Карчева Г. Т. Стійкість та потенціал банківської системи України [Текст] / Г. Т. Карчева // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2011. – № 1. – С. 155 – 163.

31. Карчева Г. Використання методів непараметричної статистики для оцінки ризику ліквідності банків [Текст] / Г. Карчева // Вісник Національного банку України.– 2007.– №7. – С. 31–34.

32.Каурова Н.Н. Макропруденциальное регулирование финансовых рынков [Текст] / Н.Н. Каурова // Финансовый журнал. – 2012. – №1. – С. 5–18.

33.Кобринь С. С. Управління фінансовою стійкістю комерційного банку в умовах фінансової кризи [Текст] / С. С. Кобринь // Наукові записки. Серія «Економіка». – 2011. – № 16. – С. 360 – 368.

34.Коваленко В.В. Критеріальні ознаки фінансової стабільності банківської системи [Текст] / В.В. Коваленко // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика: тези III Міжнар. наук.-практ. конф., Суми, 15– 16 трав. 2008 р.: У 2-х т.

Т. 2 / ДВНЗ “Укр. акад. банк. справи Нац. банку України”. – Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”. - 2008.– С. 51–53.

35.Коваленко В.В. Методичні підходи до визначення рівня фінансової стійкості банківської системи [Текст] / В.В. Коваленко //Актуальні проблеми економіки. - № 7(121). – 2011. - С. 232-240.

36.Коваленко В.В. Методичні підходи до діагностики і моніторингу фінансової стійкості банківської системи [Текст] / В.В. Коваленко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 11. – С. 193–200.

37.Коваленко В.В. Стратегічне управління системоутворюючими складовими фінансової стійкості банківської системи [Текст] / В.В. Коваленко // Банківська справа.– 2010.– №6. – С. 65–73.

38.Коваленко В.В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика: монографія [Текст] / В.В.Коваленко — Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. — 228 с.

39.Коваленко, В. В. Науково-методологічні основи фінансової стабільності системи та індикатори її оцінки [Текст] / В. В. Коваленко // Фінанси України. - 2008. - N 7. - С. 111-122.

40.Костина Н. И. Финансовое прогнозирование в экономических системах: Учеб. пособие для вузов [Текст] / Н. И. Костина, А. А. Алексеев. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 285 с.

41.Котенков В. Устойчивое развитие банков России [Текст] / В. Котенков, Б. Сазыкин // Бюллетень финансовой информации.– 2000.– №2. – С. 49–56.

42.Кочетков В.М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах: монографія. [Текст] / В.М.Кочетков – К.: Європейський університету. - 2003. – 300 с.

43.Крейнина М. Н. Финансовая устойчивость предприятия: оценка и принятие решений [Текст] / М.Н. Крейнина // Финансовый менеджмент. – 2001. – № 2. – С. 32 – 36.

44.Кривенко Л.В. Методичні підходи до визначення оцінки фінансової стійкості банківської системи [Текст] / Кривенко Л.В., Лук'янець О.В // Вісник університету банківської справи НБУ. - 2008. - №3. - С.105-111.

45.. Крухмаль О.В. Оцінка фінансової стійкості банків: інформаційне і методичне забезпечення: автореф. дис. канд. економ. наук: спец. 08.00.08: «Гроші, фінанси і кредит» [Текст] / О.В. Крухмаль / Держ. Вищий навч. заклад УАБС НБУ. – Суми, 2007. – 20 с.

46.Кушнір К.О. Поняття стійкості комерційних банків та її динамічні характеристики [Текст] / К.О. Кушнір // Інвестиції: практика та досвід. - 2008. - №20. - С. 37-41.

47.Левицький В. В. Управління фінансовою стійкістю комерційного банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/

48.Лисенко О. В. Зовнішні системи оцінювання ризикованості банківської діяльності - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua.

49.Лисенко Р. С. Окремі аспекти вдосконалення системи оцінки і забезпечення системи фінансової стійкості банківської системи [Текст] / Р. С.Лисенко // Фінансовий простір.- № 1. - №(1) 2011. – С. 17-21.

50.Макеєва І.В. Сутнісна характеристика поняття «фінансова стійкість» та основні її характеристики - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.

51.Марцин В.С. Надійність, платоспроможність та фінансова стійкість: головні складові оцінки фінансового стану підприємства [Текст] / В.С. Марцин // Економіка, фінанси, право. - 2008. - №7. - С.26-29.

52.Масленченков Ю. С. Финансовый менеджмент в коммерческом банке [Текст] / Ю. С. Масленченков. – М. : Перспектива, 1997. – Кн. 3. – 158 с.;

53.Мертенс О. Ефективність банківської системи України [Текст] / О. Мертенс, Дж. Урга // Банківська справа.– 1999.– №6. – С. 29–36.

54.Миротин Л.Б., Ташбаев И.Э. Системный анализ в логистике: Учебник. [Текст] / Л.Б. Миротин, И.Э. Ташбаев – М.: Экзамен, 2004. – 480 с.

55. Міщенко В. І. Шляхи подолання фінансово-економічної кризи в Україні [Текст] / В.І. Міщенко // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 2. – С. 3-7.

56. Міщенко В.І. Підвищення ефективності регулювання та нагляду за фінансовим сектором в Україні [Текст] / В.І. Міщенко // Вісник Національного банку України. – 2010. – №8. – С. 4–9.

57. Міщенко В.І. Методологічні засади запровадження макропруденційного регулювання та нагляду [Текст] / В.І. Міщенко, А.О. Крилова // Вісник НБУ. – Березень 2010 р. – С. 12–15.

58. Моделі оцінки банківської діяльності для забезпечення стабільності банківської системи: монографія [Текст] / авт. кол. – К.: УБС НБУ, 2010. – 294 с.

59. Моисеев С. Р. Макропруденциальная политика: цели, инструменты и применение в России [Текст] / С. Р. Моисеев // Банковское дело. – 2011. – № 3. – С. 28–34.

60. Мрочко М. Причини втрати та шляхи відновлення довіри до банківської системи України [Текст] / М. Мрочко, Ю. Тихан // Формування ринкової економіки в Україні.-Вип. 19. - 2009. - С. 379- 386.

61. Науменкова С.В. Розвиток фінансового сектору України в умовах формування нової фінансової архітектури: Монографія. [Текст] / С.В. Науменкова, С.В. Міщенко // К.: Ун-т банк. справи, Центр наук. дослідж. НБУ, 2009. – 384 с.

62. НБУ вводить новий норматив для оцінки рівня захищеності інтересів вкладників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2012/02/11/269058>

63. Овчинникова О.П. Основные направления обеспечения динамической устойчивости банковской системы [Текст] / О.П. Овчинникова, А.Ю. Бец // Финансы и кредит. – 2006. – №22. – С. 2–11.

64. Організаційно-методичні підходи до запровадження в НБУ системи оцінки стійкості фінансової системи: Інформаційно-аналітичні матеріали [Текст] /

за редакцією д.е.н., проф. В.І. Міщенко, к.е.н., доц. О.І. Кірсєва і к.е.н. М.М. Шаповалової – Київ: Центр наукових досліджень НБУ. - 2005. – 97с.

65.Офіційний сайт Базельського комітету з банківського нагляду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org>.

66.Офіційний сайт Європейської банківської адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.eba.europa.eu>.

67.Офіційний сайт з доступом до права Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://eur-lex.europa.eu>.

68.Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org>.

69.Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798

70.Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org>.

71.Офіційний сайт Федеральної резервної системи США [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.federalreserve.gov>.

72.Пантелєєв О. П. Фінансова стійкість комерційного банку: проблеми регулювання [Текст] / О. П. Пантелєєв, С. П. Халява // Банківська справа. – 1996. – № 1. – С. 32 – 35.

73.Парипа К.В. Забезпечення фінансової стійкості: порівняльний аналіз систем макропруденційного регулювання економіки [Текст] / К.В. Парипа // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. - №5 – 2012. – С. 113- 118

74.Підсумки діяльності комерційних банків України за перше півріччя 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://aub.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=7253&menu=119&Itemid=113

75.Плисецкий Д. Система мониторинга финансового сектора экономики [Текст] / Д. Плисецкий // Банковское дело.– 2004.– №9. – С. 6–10.

76. Погостинская Н.Н. Системный анализ финансовой отчетности: учеб. пос. [Текст] / Н.Н. Погостинская, Ю.А. Погостинский - СПб.: Изд-во Михайлова В.А. - 1999. – 96 с.

77. Показники фінансової стійкості: Зведений довідник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org>.

78. Про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS: Постанова Правління НБУ № 171 від 08.05.2002 р., із змінами, внесеними 23.02.2005 р. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

79. Про затвердження Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

80. Показники діяльності банків (відносні) станом на 01.01.2013 // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-statystyka/pokazniki-diyalnosti-bankiv-vidnosni>.

81. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV: Офіційний сайт Верховної Ради України [Електр. ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>.

82. Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання діяльності банків: Закон України: прийнятий 15.02.2011 р. - № 3024-VI // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

83. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Текст] Постанова НБУ від 28.08.2001 № 368 // Офіц. вісн. України від 19.10.2001. – 2001 р. – № 40. – 83 с.

84. Про затвердження Національної рейтингової шкали: Постанова Кабміну № 665 від 26.04.2007 р. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/>.

85. Про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS: постанова НБУ від 8.05.2002 р № 171. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/>.

86. Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні: Постанова НБУ №315 від 2.06.2009 р. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>.

87. Рисін В. В. Забезпечення та оцінка фінансової стійкості банку в умовах нестабільності [Текст] / В. В. Рисін // Вісник УБС НБУ. – 2009. – № 2. – С. 70 – 74.

88. Сайт Словника фінансових термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.financeglossary.com>.

89. Святко С. А. Аналіз і оцінка фінансової стійкості банку як необхідна умова ефективного банківського менеджменту [Текст] / С. А. Святко, Р. І. Міллер // Фінанси України. – 2001. – № 8. – С. 48 – 54.

90. Склеповий І. Є. Складові стійкості комерційного банку [Текст] / І. Є. Склеповий // Фінанси України. – 2002. – № 5. – С. 138 – 143.

91. Смоляк В. А. Теоретичні підходи до визначення фінансової стійкості банку [Текст] / В. А. Смоляк, О. Л. Кузенко // Управління ризиком. – 2011. – № 5. – С. 45 – 46.

92. Стефанишина А. Характеристика та аналіз методик оцінювання стійкості банків України та зарубіжжя [Текст] / А. Стефанишина // Вісник НБУ. – 2010. – № 11. – С. 62–66.

93. Тимошенко О.П. Проблеми та шляхи забезпечення стійкості фінансової системи України [Текст] / О.П. Тимошенко // Інвестиції. - 2009. - №9. - С.28-30.

94. Тимошенко О.П. Стійкість банківської системи України: теоретичний аспект [Текст] / О.П. Тимошенко // Науковий вісник БДФА: Збірник наукових праць. Вип. 4 (13): Економічні науки. — Чернівці, БДФА, 2008. — С. 59-65.

95. Ткачова А. В. Теоретичні аспекти інформаційного забезпечення аналізу фінансово-економічної стійкості банку [Текст] / А. В. Ткачова // Управління розвитком. – 2012. – № 2. – С. 86 – 88.

96. Уткин О.Б. Применение высоких технологий для анализа эффективности банков [Текст] / О.Б. Уткин // Деньги и кредит. – 2001. – №8. – С. 26–29.

97. Фетисов Г.Г. Методологические основы формирования устойчивости банковской системы [Текст] / Г.Г. Фетисов // Финансы и кредит. – 2002. – №15. – С. 2–13.

98. Філіппова Ю. О. Оцінка фінансової стійкості банківської системи у практиці країн світу [Текст] / Ю. О. Філіппова // Вісник університету банківської справи Національного банку України – 2012. - № 3 (15). – С. 192-195.

99. Шевцова О.Й. Складові стратегічного управління банком [Текст] / О.Й. Шевцова, Т.Ю. Артеменко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – Т. 14. – Суми: УАБС НБУ, 2005. – С. 18–24.

100. Шеремет А.Д. Финансовый анализ в коммерческом банке: учеб. пособ. [Текст] / А.Д. Шеремет, Г.Н. Щербакова. - М.: Финансы и статистика.- 2000. – 256 с.

101. Шиллер Р. І. Фінансова стійкість комерційного банку та шляхи її зміцнення [Текст] / Р. І. Шиллер. – К. : Наукова думка, 2000. – 158 с.

102. Шлемко В.Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення [Текст] / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько. – К.: НІСД, 1997. – 144с.

103. Шумило І. Теоретичні і практичні аспекти аналізу стану фінансової системи економіки [Текст] / І. Шумило, В. Міщенко, Р. Лисенко // Вісник Національного банку України. – 2006. – №3. – С. 6–11.

104. Ямкова Ю. А. Сутність фінансової стійкості комерційного банку [Текст] / Ю. А. Ямкова Ю. А., Павлюк К. В. // Наука й економіка. – 2011. – № 2. – С. 52 – 58.

105. Carson C.S., Ingves S. Financial Soundness Indicators // IMF Board Paper. – 2003. – May, 14. – P. 43.

106. Compilation Guide on Financial Soundness Indicators / IMF. – 2004. – July, 30: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fsi/guide/2006/index.htm>.

107. Evans O., Leone M., Gill M. Macroprudential indicators of financial system soundness / Staff Team led by Owen Evans, Alfredo M. Leone, Mahinder Gill and Paul Hilbers// IMF Occasional Paper. – Washington DC. – April 2000. – 54 p.